

**КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА
«МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ»**

**Навчально-методичні матеріали інноваційного проекту
«Вінницький освітній ресурс НУШ»**

Формування громадянина-патріота

**Посібник для вихователів-методистів, вихователів закладів дошкільної
освіти**

Вінниця – 2019

Навчально-методичні матеріали інноваційного проекту

«Вінницький освітній ресурс НУШ»

Формування громадянина-патріота.

Посібник для вихователів-методистів, вихователів закладів дошкільної освіти.

Авторський колектив:

Сокиринська Н.Д., методист КУ «Міський методичний кабінет», модератор проекту

Малафеева Л.В., директор КЗ «ЗДО № 20 ВМР»

Артоуз О.А., вихователь-методист КЗ «ДНЗ № 30 ВМР»

Творча група педагогів КЗ «ДНЗ №71 ВМР»:

Артемчук В.Ф., вихователь-методист, Медвідь Н.І., вихователь, Лівіцька Н.Л., вихователь, Химера В.С., вихователь, Шульц О.М., вихователь, Бритавська Л.М., вихователь.

Творча група педагогів КЗ «ДНЗ №6 ВМР»:

Гаріпова Л.В., завідувач закладу

Іскра О.Г., вихователь-методист

Гончарук А.М., Рижкова І.І., вихователі

Шкурак Т.О., мама вихованки

Ягодіна Г.С., вихователь КЗ «ДНЗ № 30 ВМР»

Посібник створений з метою забезпечення організаційного та методичного супроводу роботи закладів дошкільної освіти з формування патріотизму та громадянськості як основоположних цінностей суспільства, що гарантують розквіт держави, суспільства, забезпечують його стабільність розвитку. Матеріали посібника є своєрідним калейдоскопом методичних ідей, які пройшли апробацію через модель формування громадянина-патріота в дошкільному віці. Перспективне планування, розробки заходів, поетичний супровід віртуальних подорожей, екскурсій розраховані на таку категорію, як вихователі - методисти, вихователі ЗДО.

ЗМІСТ

ВСТУП

- 1. Модель формування громадянина – патріота в закладі дошкільної освіти**
- 2. Орієнтовне планування системи роботи закладу дошкільної освіти із організації та забезпечення змісту громадянського та патріотичного виховного впливу .**
  - 2.1. Перспективний план тематичних тижнів та експозицій народознавчого спрямування до них в пізнавально-інформаційних осередках груп (*Сокиринська Н.Д., Малафєєва Л.В.*)
  - 2.2. Перспективний план заходів, направлених на виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку (*Сокиринська Н.Д., Артоуз О.А., Ягодіна Г.С.*)
  - 2.3. Орієнтовне календарно-тематичне планування роботи «Пам'ять, закарбована часом» (*Сокиринська Н.Д., Гаріпова Л.В., Іскра О.Г.*)
- 3. Практичне забезпечення моделі формування громадянина- патріота в ЗДО.**
  - 3.1. Методичні рекомендації щодо оформлення пізнавально-інформаційних етнографічних куточків у групах закладу дошкільної освіти (*Сокиринська Н.Д., Малафєєва Л.В.*)
  - 3.2. Мала Батьківщина в граніті скульптур. Перелік об'єктів культурної спадщини м. Вінниці. (*Сокиринська Н.Д., Гаріпова Л.В., Іскра О.Г.*)
  - 3.3. Тематичні заняття, план проведення екскурсій до пам'ятників (*Гончарук А.М., Рижкова І.І.*)
  - 3.4. Дидактичні ігри як засіб формування громадянської компетентності. Гра «Галявина: пори року» (з використанням технології мнемотехніки) (*Ягодіна Г.С.*)
  - 3.5. Дидактична гра «Вишиваночка» (*Творча група педагогів КЗ «ДНЗ №71 ВМР»*)
  - 3.6. План роботи гуртка «Я – маленький Вінничанин» (*Сокиринська Н.Д., Малафєєва Л.В.*)
  - 3.7. Літературна скринька (*Ягодіна Г.С., Малафєєва Л.В., Шкурак Т.О.*)
  - 3.8. Кодекс честі маленького вінничанина (*Сокиринська Н.Д., Малафєєва Л.В.*)
  - 3.9. Анкети для дитини (опитувальник) та для дорослих (*Малафєєва Л.В.*)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

«Патріотизм - це, образно кажучи, сплав почуття й думки, осягнення святині-Батьківщини - не тільки розумом, а й передусім серцем... Патріотизм починається з любові до людини. Патріотизм починається з коліски»

В.Сухомлинський

Формування людини починається з дитинства. За спостереженнями педагогів та психологів, саме дошкільний вік є найсприятливішим для виховання почуттів, емоцій та для закладання морально-етичних основ розвитку особистості.

В умовах формування та розвитку в Україні громадянського суспільства особливо гостро постає потреба в становленні громадянина, як культурно-освіченої, творчої, високо духовної, всебічно розвиненої, гуманістично спрямованої особистості зі своїм сформованим світоглядом, з почуттям патріотизму. Дошкільна освіта є першою ланкою в системі безперервного громадянського виховання дитини, бо спрямоване на формування особистості, яка відповідально ставиться до власних громадянських обов'язків, глибоко усвідомлює, що від її дій залежить як власне життя, так і доля близьких людей, народу й держави в цілому.

Найбільш значущою цінністю громадянського суспільства є патріотизм. Для України сьогодні виховання патріотизму є нагальною потребою, як джерело духовного, політичного і економічного становлення країни, її цілісності і безпеки. Провідним шляхом роботи в даному напрямку є створення ефективної системи громадянського та патріотичного виховання дитини.

Джерелами громадянського та патріотичного становлення є рідне слово батька і матері, коліскова пісня, культ Матері та Батька, рідна оселя, садиба, батьківщина і Батьківщина, героїчне минуле народу, життєдіяльність історичних постатей народу (політичних діячів, вчених, письменників, діячів мистецтва і культури), конкретна діяльність особистості щодо матеріального та культурного збагачення своєї країни.

Дошкільний вік – важливий період у формуванні духовності, почуттів, сприйняття світу, усвідомлення свого «Я». Яскраві враження від краси рідної мови, творчої праці людей, героїчних вчинків, сприяють вихованню в дітей любові до сім'ї, українського народу, до рідної Батьківщини.

Важливо, щоб дитина, незалежно від її національності, живучи в Україні, усвідомлювала, ідентифікувала себе з Україною, прагнула жити в Україні, розуміла необхідність дотримування конституційних і правових норм, відчувала власну причетність до майбутньої долі рідного краю.

Вихователь, на рівні з батьками та суспільством, є активним учасником освітнього процесу. Якість освітнього процесу напряму залежить від рівня підготовленості педагогів до кожного заходу, використання різноманітних методів і форм, знань і вміння врахування вікових й психологічних особливостей дітей, відвертості, емоційності, оптимізму та активної

патріотичної власної позиції. Лише на цій основі у дітей виховуються перші почуття, які поступово перетворюються в осмислене і обґрунтоване ставлення до навколишнього.

Завдання сучасного педагога - створювати свої композиції, сценарії, конспекти, які сприятимуть кращому засвоєнню інформації дитиною. Культурна спадщина минулого та сьогодення України - це справжня скарбниця в арсеналі творчого, відповідального педагога, який прагне виховати справжнього патріота своєї країни.

Мета посібника - забезпечити методичний супровід організації системи роботи в ЗДО щодо становлення у свідомості, прояву у поведінці інтересу до життя народу в різні історичні віхи, до культури, природи України, зокрема Вінниці, закласти в душах і серцях наших дітей полум'я патріотизму, національної гордості, любові до Батьківщини, рідного краю.

Для реалізації цієї мети створено збірку матеріалів, які допоможуть педагогові у вирішенні основних питань громадянського виховання та патріотизму, до яких належить:

формування:

любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);

- духовно-моральних взаємин;
- любові до культурного спадку свого народу;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантного ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей.

Виховання:

- любові, поваги до своїх національних особливостей;
- шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, рідної землі; захисників Вітчизни, державної символіки; традицій держави, загальнонародних свят.

- Презентувати власні напрацювання працівників дошкільної галузі м. Вінниці.

1. Модель формування громадянина – патріота в ЗДО

Патріоти своєї держави – це свідомі громадяни. Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і справи дуже складно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею. Більшість моральних якостей людини закладаються в дитячі роки, коли усвідомлюється значимість людини, засвоюються історичні й культурні цінності, традиції, звичаї народу, усвідомлюється національна і духовна приналежність до Батьківщини.

Спираючись на власний досвід, використовуючи кращий досвід з даного питання, педагоги ЗДО разом з міською методичною службою створили власну «Модель формування громадянина – патріота в ЗДО» (рис.1), яка об'єднує форми, методи і напрямки цілеспрямованої роботи педагогічного колективу з родинами вихованців та дітьми щодо формування уявлень про сім'ю, рід, родовід, родинні традиції; знань про рідне місто, свою малу Батьківщину; первинних знань про державу, націю; духовно-моральних взаємин, а саме: розвиток національних рис (щирість, доброта, щедрість, шана до старших тощо); виховання почуття власної гідності, поваги та любові до культурних надбань свого народу; формування толерантного ставлення до представників інших народностей.

Така системна, спланована та організована робота, з опорою на створене розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти та з урахуванням громадської думки, є основою формування громадянської свідомості дитини, що характеризується сформованістю у дошкільника комплексу певних знань, особистісних якостей і рис характеру, які є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою у повсякденних діях, вчинках, поведінці.

Формування «Я» компетентності дитини: «Я» - володію первинними знаннями про звичаї, традиції, обряди, історію свого народу, духовно та фізично здорова особистість, люблю Батьківщину, рідне місто, володію державною мовою, творчо мислю, проявляю ініціативу, поважаю традиції народів, які проживають на території України, дотримуюся загальнолюдських, духовних, правових законів та правил.

Дана модель в закладі дошкільної освіти буде реалізована та формування «Я» компетентності дитини успішно відбудеться, якщо дорослі - педагоги і батьки – володітимуть достатньою теоретичною інформацією, практичними навичками та працюватимуть, як партнери.

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

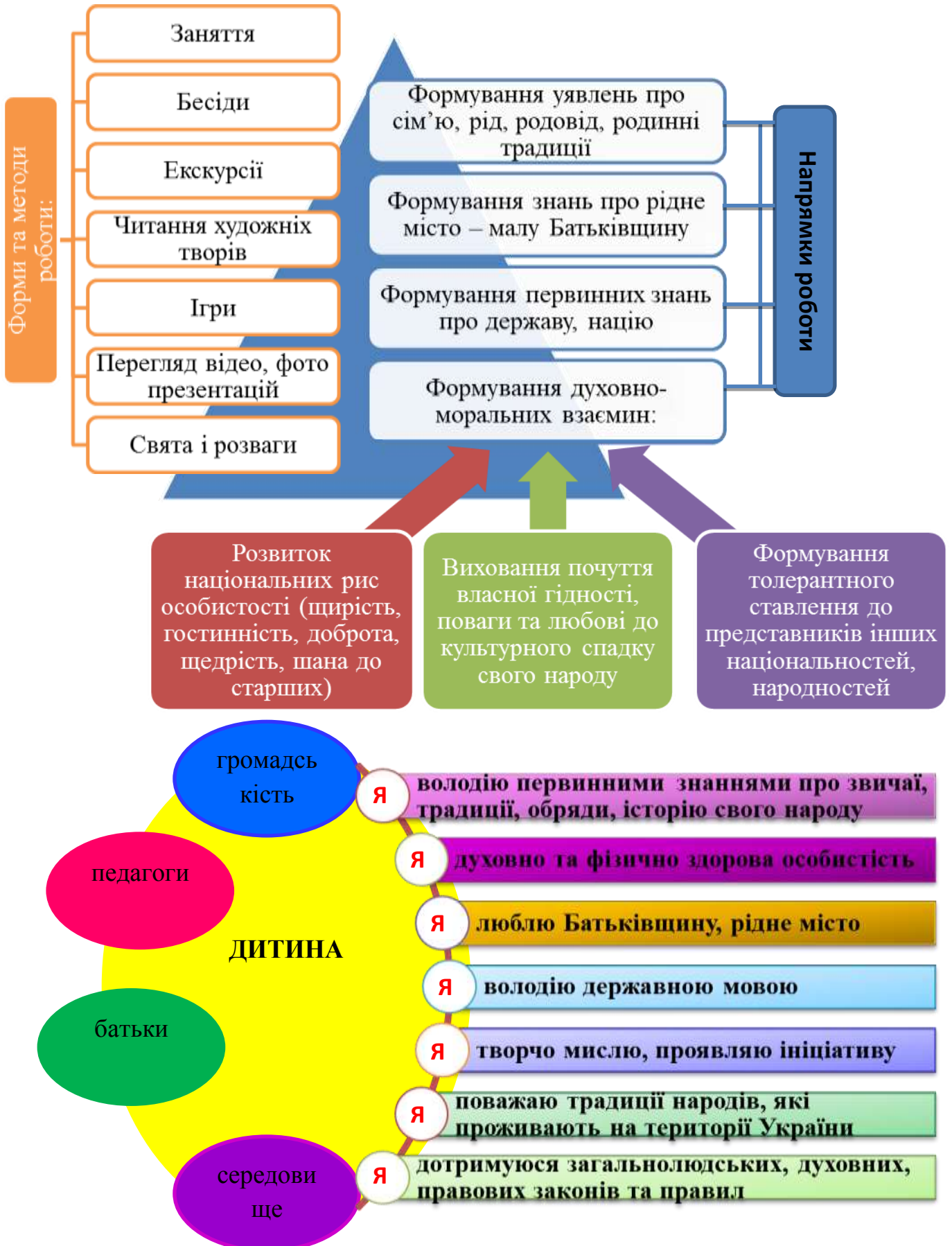

Рис. 1. Модель формування громадянина-патріота

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує на опанування дітьми знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають знати Прапор, Гімн, Герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви, пам'ятні місця. Цій меті підпорядковані заняття «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулиці нашого міста (села)», «Наш герб» та ін.

Важливим напрямом патріотичного виховання є використання народознавства. Прилучаючись до народознавства, діти поступово утверджуватимуться у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), вони поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність українського народу. Водночас у дітей розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, про конкретних їх представників. При цьому вихователь повинен не стільки піклуватися про збагачення знань, скільки про їх творче засвоєння, розвиток почуттів дітей. У дошкільному віці вони залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії.

Специфіка улаштування пізнавально-інформаційних осередків.

Чинні освітні Програми орієнтують педагогів закладів дошкільної освіти на оновлення розвивального середовища у відповідності до життєдіяльності дошкільників. Насичене та раціонально облаштоване предметно-ігрове та природно-соціальне розвивальне середовище є місцем для ігор дітей та стимулом, спонуканням до самостійних занять.

Правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку. Тому створення в закладі дошкільної освіти повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. **Середовище має бути джерелом збагачення дитячої діяльності.**

Одна з основних умов створення в закладі дошкільної освіти розвивального довкілля для дітей передшкільного віку є опора на особистісно-орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми. Це означає, що:

- пріоритетною метою виховання є формування гармонійної і всебічно розвиненої особистості;
- завдання педагога полягає у забезпеченні інтересів дитини, у задоволенні її природних нахилів і потреб;
- дорослий у своїй педагогічній діяльності керується положенням: «Не поруч, не над, а разом».

Організація розвивального середовища для дітей дошкільного віку має свою специфіку, зумовлену насамперед особливостями психології та фізіології дітей. Методичні рекомендації щодо оформлення пізнавально-інформаційних

етнографічних куточків у групах закладу дошкільної освіти (*Розділ 3.1.*) допоможуть педагогам в роботі. Але, якщо основні вимоги до обладнання ігрових куточків (центрів, зон) широко описані в літературі, то для осередків інформаційно-пізнавального спрямування (етнографічний (народознавчий) осередок, куточок книги та «Пізнайко», мовленнєвий, батьківський тощо) немає чітких та конкретних вимог. А таке середовище має містити як відомі дитині компоненти, так і нові, незнайомі, які забезпечують її пізнавальний розвиток. Поповнюючи обладнання в куточку, вихователь має дотримуватися принципу поступового ускладнення, тобто вносити в групу нові іграшки та ігри, посібники та наочність згідно з вимогами програми та тими знаннями, яких діти набувають на заняттях. Кожен новий експонат слід обов'язково обіграти, зробити дітям сюрприз. Рівень інформативності середовища досягається урізноманітненням тематики. Таке середовище має бути динамічним і мобільним, усе обладнання має постійно поновлюватися, видозмінюватися і легко переноситися з одного центру в інший, більшість дидактичних матеріалів, іграшок та картинок мають бути поліфункціональними. Доречним також буде принцип тематичності освітнього середовища, коли усі тематичні виставки та спеціально-організована освітня діяльність (заняття) висвітлюють певну тематичну лінію з різних її сторін.

Для улаштування інформаційно-пізнавальних осередків слід дотримуватися принципів:

- **урахування вікових особливостей дітей** - добирання матеріалів і розміщення їх у куточках розвивального середовища здійснюється залежно від віку вихованців;
- **стабільності та динамічності** (закладена можливість зміни. В інтер'єрі повинні бути певні багатофункціональні елементи, що трансформуються легко, при збереженні загальної цілісності). Предметне довкілля, яке оточує дитину, змінюється залежно від її віку, індивідуальних особливостей, пори року, тем, які вивчаються. Завдання вихователя – зберегти цілісність розвивального середовища, не перевантажувати дітей зайвою кількістю іграшок та атрибутів, сприяти раціональному їх використанню;
- **естетичності** - полягає у правильному доборі обладнання за кольором, формою, розмірами та в оптимальному розміщенні предметів у предметно-ігровому середовищі. Це сприятиме формуванню в дітей художнього смаку, естетичних почуттів;
- **активності, самостійності й творчості** - діти, діючи в організованому середовищі, мають змогу розвивати власні інтереси, певні риси характеру, емоції та почуття. Під час практичної діяльності малюки вправляються у виконанні завдань різного ступеня складності, вчать досягати бажаного результату, проявляючи наполегливість, ініціативність, вносять елементи новизни. Таким чином, діти активно пізнають навколишню дійсність, у них розвиваються інтелектуальні, вольові та емоційні здібності;
- **вільного доступу** - дає їм змогу займатися одночасно різними видами діяльності за власними бажаннями та інтересами (розглядати ілюстрації, гратися, виконувати вправи тощо), не заважаючи одне одному. Діти також мають змогу

за власним вибором переходити від одного центру діяльності до іншого, від спокійних занять до активних;

– **зв'язку з реальним життям** - передбачає відповідність середовища сучасним вимогам, тобто соціокультурним особливостям суспільства, в якому діти живуть. Забезпечення середовища сучасними художніми засобами; врахування належності дітей до певного етносу, культури і побуту рідного народу. Саме тому середовище в закладах різних регіонів має свою специфіку. Залежно від специфіки, можливостей закладу дошкільної освіти, особливостей дітей можливе створення центрів комплексного, варіативного, тематичного, мобільного середовища, що сприяє розширенню і розвитку інтересів дітей. Можливе об'єднання осередків для висвітлення спільної теми. Перспективний план тематичних бесід та зміни експозицій народознавчого спрямування в пізнавально-інформаційних осередках старших груп ЗДО подано у *Розділі 2.1*.

До оснащення осередків можуть бути залучені вихованці, батьки, педагоги закладу. Форми роботи щодо оснащення пізнавально-інформаційних осередків – семінари-практикуми, майстер-класи, толока, організація спільних пересувних виставок, спеціально організована навчальна діяльність, самостійна художня діяльність тощо.

Отже усі елементи розвивального середовища покликані забезпечувати і стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності дитини, створювати актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації. Для цього вони повинні бути інформативними, емоційними, втілювати в собі пізнавальну та емоційну новизну.

Процес становлення чіткої громадянської позиції довготривалий, тому починати його необхідно як можна раніше. В молодшій групі це розучування різного виду руханок, вправ на розвиток моторики рук, слухання народних казок, пісень, лічилок. Вихователь не акцентує увагу на дослівному засвоєнні дитиною запропонованих творів, а більше звертає увагу на емоційну реакцію на їх зміст, на бажання відтворити їх (за допомогою вихователя).

Залучаючи дітей до участі у іграх – драматизаціях за змістом творів, перебудовує сюжет казки так, щоб він розгортався у вигляді проблемних «патріотичних» ситуацій, розв'язання яких потребує розвитку мислення, мовлення і моральних якостей.

Наприклад, розучування примовлянки «Та вже сонце кружком»

Да вже сонце кружком, кружком,

Нам додому лужком, лужком,

Лужком, бережком,

Жовтеньким піском,

Калиновим мостом

— Нам додому просто

ефективніше відбувається під час закінчення вечірньої прогулянки. Поглянувши на сонце запитуємо:

- Чи не час нам додому?
- Час.
- Де ж наша домівка?
- У Вінниці.

- Де ж наша Вінниця?
- В Україні.
- Так, це в Україні ростуть такі хороші діти,
Це в Україні ідуть вони лужком – бережком
Та ще й калиновим мостом.

Наголошуємо, що дитячий садок нам теж, як рідний дім, то ж не слід хвилюватись, якщо чиясь матуся ще не прийшла.

Патріотизм, як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це варто поєднувати ознайомлення дошкільників з явищами суспільного життя та народознавство із засобами мистецтв та практичну діяльність дітей (Перспективний план заходів з виховання патріотизму у дошкільнят представлений у Розділі 2.2.)

Досить складним для педагогів в роботі по ознайомленню з пам'ятними знаками, з його історією та визначними місцями, є складання розповіді для дошкільнят. Щоб полегшити даний напрямок роботи педагогам пропонуємо перелік об'єктів культурної спадщини м. Вінниці (пам'ятники; пам'ятні знаки; меморіальні дошки) та орієнтовне календарно-тематичне планування роботи «Пам'ять, закарбована часом»), метою якого є узагальнення знань дітей про рідне місто, його визначні місця; поповнення знань про видатних земляків, вшанування пам'яті про них в рідному місті; розвиток мислення, зв'язного мовлення, пам'яті; виховання почуття приналежності до свого народу, ціннісного ставлення до рідного краю, любові до рідного міста.

В дитинстві формується уявлення про довкілля, накопичуються знання та закладаються основи духовності та загальнолюдської культури. Однією з важливих галузей культури українського народу є декоративно-прикладне мистецтво, яке надзвичайно багате й різноманітне. Воно свідчить про високу духовну культуру українського народу, про споконвічне прагнення до краси, розповідає про багатство рідного краю, традиції місцевого населення.

Декоративне мистецтво відповідає інтересам дітей дошкільного віку. Знайомство дошкільників з красою формує естетичний смак. Сприяє художньому вихованню, розвитку естетичних переживань та перших естетичних суджень.

Найкращі зразки народного мистецтва допомагають виховати у дітей почуття національної гідності, викликають інтерес до творів мистецтва, пробуджують власні творчі сили. Виховання дітей на традиціях народної естетики сприяє тому, що вони починають виявляти інтерес до народного мистецтва, рідної культури і збагачувати матеріальні та духовні цінності.

Ознайомлення дошкільників з творами народних майстрів необхідно здійснювати під час різних форм роботи, зокрема і під час ігрової діяльності. **Дидактична гра «Вишиваночка»** (розділ 3.5.) спрямована на поглиблення знань дітей про характерні ознаки традиційної української народної вишивки, ознайомлення з видами рушників та особливостями регіональної клембівської вишивки, розвиток композиційних навичок створення візерунків.

Таким чином, практичні матеріали до освітнього процесу допоможуть педагогам розвинути різні форми активності та оптимальні для віку дитини моделі основних видів діяльності. Адже головне завдання педагогів ЗДО — не

запізнитися, не пропустити той момент, коли виховні зусилля найефективніші, коли робота, проведена педагогом, дасть високий результат.

2.Орієнтовне планування системи роботи ЗДО із організації та забезпечення змісту громадянського та патріотичного виховного впливу.

В значній мірі успіх будь-якої справи залежить від чітко спланованої діяльності, де немає нічого зайвого, хаосу. План є вираженням системи роботи, запорука успіху.

2.1. ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН ТЕМАТИЧНИХ ТИЖНІВ ТА ЕКСПОЗИЦІЙ НАРОДОЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ ДО НИХ В ПІЗНАВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСЕРЕДКАХ СТАРШИХ ГРУП ЗДО

Сокиринська Н.Д., методист КУ «ММК»
Малафеева Л.В, вихователь КЗ «ЗДО № 20 ВМР»

	Пізнавально-інформаційні осередки			
	<i>Етнографічний куточок</i>	<i>Куточок книги</i>	<i>Батьківський куточок</i>	
Тематичний тиждень (період)	<i>Предмети, іграшки, ілюстрації, фотографії, книги, дитячі вироби та малюнки тощо</i>	<i>Література, книжечки-саморобки, фотографії тощо.</i>	<i>Ширми, буклети, пам'ятки, рекомендації виставки, досвіди родинного виховання тощо</i>	<i>Заняття, бесіди, читання художніх творів</i>
«Знайомтеся – це Я» (1-2 тиждень вересень)	«Вінниця – перлина Поділля» Вінниччина, Вінниця (герб, прапор, пам'ятники, видатні вінничани тощо)	«Подільський колорит» Твори подільських письменників і поетів. Твори про Поділля	«Мальовниче Поділля» Фотовиставка «Цікавий вихідний день з батьками». День міста. Буклети, ширми,	Культура рідного міста (театри, музеї) Ти і твоє ім'я
«Дитячий садок, здрастуй!» (3-4 тиждень вересень)	«Іграшки подільських майстрів» або Міні-музей: «Іграшковий світ» Від давніх – до сучасних іграшок.	«Де гурт – там сила» Ілюстрації, вірші, оповідання, прислів'я та приказки про дружбу.	Історія садочка. Сучасні захоплення дошкільнят (буклети, пам'ятки, ширми). Міні-музей іграшки	Історія садочка, абетка чеснот української дитини, Музеї України Перегляд відео «Працює гончар». Заняття з ліплення «Народні

				іграшки» Подільська кераміка.
«Осінь в гості завітала» (5-6 тиждень жовтень)	Косівський посуд. Козацький побут (одноденна виставка- презентація До 14.10)	«Матінка осінь – полями ходила» Традиції та обряди збору врожаю	«Козацькому роду нема переводу» Інформація, буклети, література, фотоальбом «Захисники рідного краю», спільна творча праця з батьками для оформлення виставки для дітей	Бесіди про гончарів. Заняття з ліплення «Косівський посуд» Заняття з малювання «Куманець» Захисники нашого міста. Козацькому роду нема переводу. Б.Хмельницький І.Богун, Д.Нечай,І. Сірко,
«На бабусинім подвір'ї» (7-8 тиждень жовтень)	«Рушник- рушничок – кольорова доріжка» Різновиди рушників, книжечки, ілюстрації, фотографії, виставки малюнків	«Чарівний світ бабусиної світлиці» (фото, ілюстрації, література)	Вишита мудрість поколінь	До бабусі на гостини. Український фольклор. Заняття з малювання «Прикрашати рушничок я сама навчусь, бо роботи не боюсь»
«Осінні канікули» (9 тиждень жовтень- листопад)	«Осінній ярмарок» - спільна тематична виставка (фотографії, вірші, оповідання, про осінній урожай та ярмаркування в Україні, книжечки- саморобки, ілюстрації, дитячі роботи тощо)		Спільний родинний відпочинок (оформлення фотовиставки, виставки дитячих робіт тощо)	Твори про осінь, бесіди та розгляд тематичних картин, осінні свята
«Мій дім, моя країна» (10-11 тиждень листопад)	Село на милій Україні, неначе писанка село Хата, подвір'я, криниця...	Вінницькі письменники і поети	Мандрівка в минуле. «Праска – знайома незнайомка» - міні-музей	Твори вінницьких авторів. Музеї міста «Моє місто» - перегляд

			одного предмета	відеофільму Заняття з ліплення (<i>Барельєф</i>) та малювання «Калинове диво» Заняття з малювання «Хата моя біла хата...»
«Хто як до зими готується» (12-13 тиждень листопад)	«Колишися, колисочко» або «Лялька- мотанка»	Найперша мамина розмова - пісня колискова	«Чарівна дія колискової пісні» Інформація для батьків	Про що розповідає колискова? Коліскові – найдавніші пісні людства. Конкурс виконання колискової пісні
«Малюю про фахи» (14-15 тиждень грудень)	«Свято короваю» Ремесла рідного краю	З ремеслом дружити в житті не тужити	«Так працює моя мама», «Традиції трудового виховання» – досвід родинного виховання.	Наше місто – місто трударів (підприємства, праця дорослих) Заняття з ліплення «Натюрморт «Свято Короваю».
«Ой прийшла до нас Зима» (16-17 тиждень грудень)	««Зимові» картини українських художників» виставка	«Зима чарівниця» (художні твори про зиму, фото. ілюстрації)	«Виховуємо естетичні почуття» (Консультація, досвід сімейного виховання)	Творчість українських художників. Заняття з аплікації «Зимовий куманець» та малювання «Хустинка матінки Зими» (поняття холодні кольори)
«Хоровод зимових свят» - канікули»	«Хоровод зимових свят» Тематична виставка Святкуємо разом свята: «Андрія», «Миколая», «Новий рік (дідух)», «Різдво» (Щедрий Вечір,		Наші традиції. Досвід родинного виховання	Інсценізації за мотивами українських народних казок, як ми

(18-19 тижень січень)	Василя»			святкували, щедрували, посівали Художня праця «Святкуємо Різдво» (Виготовлення декоративних подарунків – оберегів тощо)
«Добре - погано» (20-21 тижень січень)	Від роду до народу День Соборності України Карта, Герб, Гімн, Прапор Україна	Українські поети та письменники дітям Митці різних регіонів	Традиції національного виховання. Досвід родинного виховання	Початки української державності. Розглядання експозицій митців різних регіонів
«Цікавий світ навколо» (22-23 тижень січень – лютий)	Традиційний український посуд. Харчування	Моя країна – Україна Міста і села, їх родзинки	Рецепти обрядової та традиційної їжі українців	Сімейні традиції. Гостинність рідної оселі. Заняття з ліплення «Посуд матінки Зими» (Подільська кераміка) Заняття з малювання (Підсумкове) «Гаріль»
«В гостях у лісових друзів» (24-25 тижень лютий)	Стрітення	«Веснянки співаємо – весну закликаємо» 21.02 – одноденна виставка до Міжнародного дня рідної мови	«Стрітення Громниці – весни провісники» (Цікава інформація)	Птахи-символи, веснянки Заняття з ліплення «Пташки на крилах весну несуть» (ліплення з тіста пташок до свята Стрітення, випікання)
«Книжка вчить, як у світі жити»	Шевченкова мудрість (спільна тематична виставка) Твори Шевченка, Шевченко -		Казкоуспіх	Твори Шевченка Тарасова

(26-27 тиждень лютий - березень)	художник			криниця Заняття з ліплення «Барвиста качечка» з малювання «Садок вишневий коло хати...»
«Ой весна, днем красна» (28-29 тиждень березень)	Опішнянські вироби 20.03 - одноденна виставка День визволення Вінниччини	«Чим пахнуть ремесла»	«Творчість дітей. Опішнянські вироби (виставка)»	Хлопчики – юні майстри, дівчатка маленькі господині. Заняття з малювання «Плесканець. Опішнянський розпис». День визволення Вінниччини
Канікули, канікули – весела це пора (30-31 тиждень березень – квітень)	Природа рідного краю «Подільські криниці»	«Казка вчить, як у світі жить» або «Рослини та тварини України»	Маршрут вихідного дня «Вихідний день з мамою і татом» Корисні українські мультики.	Де я побував з родиною. Екскурсія до художнього музею. Огляд виставки робіт Марії Примаченко, бесіда про її творчість.
«На Землі, у воді і на небі» (32-33 тиждень квітень)	Чим багата Україна	«Подорож по Україні»	«Історичні легенди України»	Легенди та оповідки дідуся – Казкаря.
«Весняні клопоти і турботи» (34-35 тиждень квітень – травень)	Знаряддя праці	«Діло майстра величає»	«У сім'ї росте маленький помічник» (досвід сімейного виховання)	Від минулого до сучасного. Історія виникнення та розвитку знарядь праці. Бесіди про майстрів з

				Петриківки
«Мій рідний край, моя земля» (36-37 тиждень травень)	Оберіг (Віночок) 08.05-одноденна виставка. День Пам'яті. День Перемоги День Матері Одноденна виставка	«Героям слава! - живуть вони у пам'яті народу»	Татове виховання «Мамина пісня» Одноденна виставка	Чи є сьогодні місце для подвигу. Екскурсії до пам'ятних місць міста. «Довбушева криниця на полонині» Заняття з ліплення «Маленькі гончарі» (Коллективна творча робота) Заняття з малювання «Гарілочка»- (Петриківський розпис) Заняття з аплікації «Україночка у віночку» Заняття з малювання «Вишиванка для матусі»
«Наші досягнення» (38-39 тиждень травень)	Мандруємо рідним краєм, Народознавча мозаїка, Народознавчий калейдоскоп (різні вироби по 1-2 іграшка, одяг, посуд тощо)	«Моя держава. Моє місто» (Міні-музей)	«Ми маленькі Вінничани» (фотовиставка екскурсій пам'ятних місць)	Пам'ятні місця рідного міста. Легенди Підсумкові заняття з аплікації «Диво-звір» з малювання «Півник» (розпис форми з малювання «Лялька-україночка»
ДОДАТКОВІ ТЕМИ ДЛЯ ВИСТАВОК В ПІЗНАВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ОСЕРЕДКАХ ГРУП ЗДО				
«Великдень» -	Великодня Виставка	Великодні дзвони	«Що розповісти	Народні звичаї святкування.

(1тиждень. квітень (середа - середа))	«Писанка, крашанка, дряпанка»		дитині про Великдень?»	Вірші та оповідання про Великдень Заняття з аплікації і малювання «Писанка»
	Подорожуємо світом (Світ навиворіт)	Українські письменники і поети - дітям	В.О.Сухомлинс ький «Серце віддаю дітям».	
	Обереги. Бабусина комора. Українська піч. тощо	Від природи – наснага. Цілюща краплинка.	Досвід родинного виховання: «Традиції нашої родини», «В здоровому тілі – здоровий дух», «Росте – донька, росте - син» тощо	
	Петриківські візерунки..	Український фольклор.		
	Творчість Гапчиської Є.Г	Енциклопедія для малят		
	«Як сорочка в полі виросла»	Казка чарівна (авторів народів світу)	Іграшки, які потрібні дітям.	
	Український національний костюм в різних регіонах	Кругла (квадратна, трикутна) книжечка.	Мама і тато – два крила маляти.	
	Україна – вчора, сьогодні, завтра	Про безпеку знаємо, про безпеку дбаємо	«Коса – дівоча краса» - майстер-класи, практикуми	

**2.2. ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ,
НАПРАВЛЕНИХ НА ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ
У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Сокиринська Н.Д., методист КУ «ММК»
Артоуз О.А., вихователь-методист КЗ «ДНЗ № 30 ВМР»
Ягодіна Г.С., вихователь КЗ «ДНЗ № 30 ВМР»

Дата	Тема тижня	Зміст навчального матеріалу
Вересень	Мій дитячий садок	Заняття - екскурсія по дитячому садочку «Знаю всі куточки в рідному садочку».
	«Моє рідне місто»	Заняття «Усе люблю в своїм краю» Бесіда за серією малюнків, фото «Моє місто». Вчити розпізнавати знайомі місця, розповідати про них. Виготовлення альбому «Історія моєї вулиці».
	«В країні звичайних речей»	Заняття «Чарівний світ ремесел». Мистецтвознавча розповідь про різні види українського народного декоративного ужиткового мистецтва, про народні ремесла з демонстрацією зразків різноманітних виробів.
	«Закони природи»	Заняття «Могутній та надійний». Притча О.О.Лопатіна, М.В. Скребцова «Могутній дуб».
Жовтень	«Збираємо урожай»	Заняття «Чому хліб називають святим?»
	«Професії»	Заняття «Прялка помічниця». Розгляд прялки, розповідь про те, яке місце вона займала в житті жінки?
	Продукти харчування	Заняття «Світ у сяйві!». Знайомство з святом «Покрова» О.Лупій: Світ у сяйві, не впізнати саду і городу. То Покрова - світле свято нашого народу. То Покрова землю вкрила щедрими плодами, Розпростерла ніжні крила, стала понад нами. То – Покрова – захисниця людей православних. То – Богиня – помічниця запорожців славних. Грає осінь кольорова, пахнуть груші, сливи, Усміхається Покрова до дітей щасливих.
	«Предмети та їх походження»	Заняття «День за днем». Знайомство з виникненням календаря (що таке, для чого потрібен?...))
	«Осінь чарівниця»	Заняття «Осінні турботи». Притча «Коли поле дає врожай?»: Двоє сусідів-

		<p>селян з ранку до вечора працювали на своїх полях. Земля на полях була родюча, і врожаї виростили гарні. На продаж вистачало й на хліб залишалося.</p> <p>Спочатку сусіди товаришували, але потім один почав заздрити іншому, і вони посварилися.</p>
Листопад	«Свійські тварини та птахи»	<p>Заняття «Хто дбає, той і має».</p> <p>Створення атласу «Людина і свійські тварини - хто від кого залежить?»</p>
	«У королівстві добрих справ»	<p>Заняття «Біда чужою не буває».</p> <p>Притча О.О.Лопатіна, М.В.Скребцова «Кому допомагає небо?»: Селом ішли люди. Вони втікали із сусідньої області від епідемії чуми. Багато хто з них був виснажений, просили милостиню, але сільські жителі обкурювали будинки димом і наглухо зачиняли ворота й вікна. Лише один селянин не витримав. Він приніс з комори кілька мішків борошна й наказав дружині: «Печи хліб. Не можу я спокійно дивитися на горе, хоч чимось допоможу».</p>
	«Хто як готується до зими»	<p>Заняття «Загадкова зима».</p> <p>Народні прикмети, щодо завбачення погоди взимку:</p> <p>«Великий, лапятий сніг на погоду та відлигу», «Яка погода на покрову, такою буде і зима»</p>
	«Сам вдома»	<p>Заняття «На самоті людині й рай – не рай».</p> <p>Притча «Чому самотньому погано?»: Троє маленьких дітей було в батьків та одна старша дочка — помічниця. З ранку до вечора вона бавила молодших дітей: годувала, утішала, умивала. Увечері, коли малята засинали, дівчинка допомагала мамі випрати все та прибрати.</p>
Грудень	«Одяг та взуття»	<p>Заняття «Одягни, синочку, вишиту сорочку».</p> <p>Знайомство з історією народного костюма.</p>
	«У світі казки»	<p>Заняття «Книга розуму навчає».</p> <p>«Книга - джерело знань»: Поява першого букваря Лаврентія Зизанія «Науку читанню».</p>
	«Новорічні забави»	<p>Заняття «В Україні святки».</p> <p>Розповідь про цикл зимових свят, що відкривається 13 грудня і тривають аж до кінця місяця січня. Читання В.Вовк «Святий Миколай»</p>
	«Моя сім'я, моя родина»	<p>Заняття «Ми - народ України».</p> <p>Знаходження відповіді на запитання: де</p>

		розташована Україна? Хто є нашими сусідами? На які територіальні одиниці поділено Україну? Легенда О.Олесь : «Початки Києва»
Січень	«Різдвяні візерунки. Народні свята»	Заняття «Різдвяна зоря». В.Скуратівський «Дідух на покутті». Виготовлення масок, елементів маскарадних костюмів до вертепного дійства яка народилася з Різдвяною зорею.
	«Зима - чарівниця»	Заняття «Добрий вечір – щедрий дар». Бесіди про «Щедру вечерю», свята «Маланки» та «Василя»: 13 січня ми святкуємо свято Маланки, а 14 січня – Василя. У народі ці свята об'єдналися, і тепер маємо Щедрий вечір, або старий Новий рік. Цього вечора також готують кутю і всілякі смачні страви. Щоправда вже не пісні. Саме тому цей обряд називають «Щедрою вечерею»
	«Ми маленькі українці»	Заняття «У козацькій школі». Приказка «Людя на хвалу – собі на славу.»
	«Птахи - пернаті друзі», «Дикі тварини»	Заняття «Легенда про зозулю»
Лютий	«Права та обов'язки дитини»	Заняття «Де найкраща земля?». Д.Родарі «Далека мандрівка»: Я хочу проїхати по всій землі, Дізнатись, що де роблять діти малі. Як їх зовуть? Чи добре живуть? Чи всі вони вчаться як треба у школі, Чи мають доволі хліба і солі, Чи гарно ростуть, чи здоров'я в порядку, Чи завжди має роботу їх татко? Хто поправляє тим дітям подушку? Хто для них казку каже на вушко? Хто дає ліки, як доктор прописує? Хто їм волосся кудлате розчісує? Хто на них часом і посвариться:...
	«Корисне та шкідливе»	Заняття «Народна медицина». Вірш М.Томенко: Рве Маринка у торбинку Звіробій і материнку Оля, Тома, Шурка, Ната Вже сніпок нарвали м'яти,

		<p>Клава, Боря і Сергій Рвуть ромашки й деревій. Рвуть завзято, рвуть до спеки, Будуть ліки для аптеки. А Тарасик на дубочку Рве собі... штанці й сорочку Скільки діток працювало?</p>
	<p>«Фольклор для малят»</p>	<p>Заняття «Поради мудреця». Прислів'я: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Без мови немає народу; ➤ З тобою розмова, як з вітром полова; ➤ Пуста мова не варта доброго слова; ➤ Одне приємне слово, наче сад, цвіте; ➤ Млин меле – мука буде, язик меле – біда буде. </p>
	<p>«Народи світу»</p>	<p>Заняття «Бажаю миру!». Уривок вірша Д.Родарі «Далека мандрівка»: <p style="text-align: center;">Так обійду я всі землі на світі, Дітям скажу я: — Здрастуйте, діти, Чорні і білі, жовті й червоні, В Бірмі, і в Чілі, і на Цейлоні, Діти Туріна, діти Берліна, Веселі малята Москви і Пекіна. Байдуже, якого в вас кольору шкіра, Вітаю вас щиро! Бажаю вам миру!</p> <p>Рухливі ігри, казки дітей світу.</p> </p>
<p>Березень</p>	<p>«Моя домівка»</p>	<p>Заняття «Рідна оселя – вчора, сьогодні,завтра»: знайомство з селянською хатиною і домашнім начинням (прихват, баняк, рубель, кочерга, колиска, праска) порівняння з сучасними предметами побуту. Складання розповіді «Моя оселя в майбутньому» .</p>
	<p>«Мова наша калинова»</p>	<p>Заняття «Добре слово солодше за цукор і мед». Прислів'я та приказки: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Одне приємне слово, наче сад, цвіте. ➤ Слова щирого вітання дорожчі за частування. ➤ Добре слово солодше за цукор і мед. ➤ Шкода про те говорити, що не можна зробити. </p>

		<p>➤ Мовиш слово, треба бути йому паном. ➤ Хвалькові не щастить, золоті гори обіцяє. Притча «Чого наша мова – солов'їна»</p>
	«Весна»	<p>Заняття «Весняночка - паняночка». Веснянка «Ти зозуленько сива»: Ти зозуленько сива, ти нас розвеселила, Як почала кувати – повиходили з хати. Ой вийшла сестра з братом, Ой вийшла мама з татом, Ой вийшли усі дівоньки – Виводять гаївоньки.</p>
	«В країні чистоти та порядку»	<p>Заняття «Щоб здоров'я мати». Уривок вірша Р. Завадович «Вмиєм, діти личка»: У зеленім лузі, Там блищить криничка – Вмиєм, вмиєм, друзі, Оченята й личка! Вмиєм чимто ручки, Вмиєм чисто ніжки, Щоб здоров'я мати, Наче ті горішки. «Рушник - утирач» розгляд, бесіда про призначення.</p>
Квітень	«На чому ми подорожуємо»	<p>«Транспорт»: заняття «Подорож у минуле»: козацький флот (чайки, галери) Загадка: Ви питаєте відкіль взявся в нас автомобіль? Ноги, грива, очі карі – ми купили на... (базарі).</p>
	«Природа космосу»	<p>Заняття «Космічні мандрівки» Л.Глібов «Котилася тарілочка»: Котилася тарілочка по крутій горі, Забавляла любих діток у моїм дворі, Нам тієї тарілочки чому не любить Хорошая, золотая і як жар горить. Прийшла баба — сама чорна і чорний жупан,— Заховала тарілочку у синій туман. Постихали співи й жарти у дворі моїм; Золотої тарілочки жаль стало усім. Золотую тарілочку всі знають давно: То на небі Сонце ясне, на весь світ одно. Чорна баба — Нічка темна: із давніх-давен Покриває все на світі, як погасне день.</p>
	«Пасхальна феєрія»	<p>Заняття «Світ красний, як писанка». Читання твору Г.Кирпа «Світ красний, як писанка» . Писака у світі. Зразки писанок (відео-</p>

		слайд-шоу»
	«Наш друг світлофор»	Заняття «Дорога в минуле». Погляд в минуле: Якими колись були вказівники на дорогах, приклади з казок, історичних мультфільмів.
Травень	«Природа планети земля»	Заняття «Україна нова, така загадкова». На які природні зони поділяється Україна: Українське Полісся, територія лісів та лісостепів. Степ славиться чорноземом найбільш родючою землею. Найбільші ріки України: Дніпро, Південний Буг, Псел, Дністер..
	«Світ кольорів »	Заняття «Настрій веселий, хай панує у оселі!». Примовлянка: Настрій радісний, веселий, хай панує у оселі Озернися навкруги, Дружать в річці береги Вітерець голубить квіти, Бавляться довкола діти. Діалог-жарт: Ішов індик з індичкою, Ішов понад водичкою. Розгубились індичатка, Та й розплакались дівчатка. Вернувсь індик з індичкою, Ведуть дітей травичкою. Йдуть веселії дівчатка, Бо знайшлися індичатка, Починаймо все спочатку.
	«Дивовижний світ комах»	Заняття «Тужлива пісня цвіркуна». Лічилка В.Гринько: «Легенда про цвіркуна»: Джміль, оса і бджілка ось і вся лічилка. Володар тієї країни хотів мати співучого раба. Та хлопець йому не співав. Просили його — мовчав, били — мовчав. Тільки одного разу, змучений украй, завів він тужливу пісню. Від тої пісні німіли люди, а каміння плакало. Була вона про розлуку з рідною стороною.....
	«Моя безпека»	Заняття «Про загадкове та небезпечне»: ➤ Зубате, а не кусається? (<i>Пилка</i>) ➤ По дроту ходить, п'їтьму розгонить? (<i>Струм</i>) ➤ В проваллі глибоко виблискує око? (<i>Колодязь</i>) ➤ Скільки б не їв, ніколи ситий не буває? (<i>Вогонь</i>) ➤ Що без леза та без зуба розтина міцного дуба? (<i>Блискавка</i>)

2.3.ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ

«ПАМ'ЯТЬ, ЗАКАРБОВАНА ЧАСОМ»

Національно-патріотичне виховання дітей, занурене у події минулого, що стали вікопомними, дають змогу не лише доторкнутися до самого факту події, а й спроможні викликати непідробний інтерес, який стане нагальною потребою свідомої ідентифікації себе із народом, державою, в якій ти живеш.

Сокиринська Н.Д., методист КУ «ММК»

Гарінова Л.В., завідувач КЗ «ДНЗ №6 ВМР»

Іскра О.Г., вихователь-методист, КЗ «ДНЗ №6 ВМР»

Час проведення	Тема	Форма роботи	Примітка
Вересень	1. «Моє рідне місто Вінниця!»	Бесіда «Краса мого міста», огляд альбому «Вінниччина», читання віршів	
	2. «Київ – наша столиця!»	Заняття «Українська держава – наша честь і слава», бесіда «Славне місто – Київ», слайди з видами Києва, творчі ігри	
	3. Екскурсії до Вінницького літературно-меморіального музею та пам'ятника М.Коцюбинському (17 вересня)	Заняття-екскурсія	155 років від дня народження письменника (2019 р.)
	4. До дня народження Петра Івановича Ніщинського (21 вересня), одного з основоположників українського музично-драматичного театру, композитора, поета-перекладача, педагога, громадського діяча, публіциста.	Мистецьке свято «Пісенні крила сивої зозулі»	П. Ніщинський – автор перших перекладів українською мовою творів Софокла і Гомера.
Жовтень	1. Міжнародний день музики (01 жовтня)	Заняття «День музики», слухання фрагменту музики В. А. Моцарта «Дзвоники дзвенять», д/г «Чарівна скринька», «Відгадай, що звучить», загадки про музичні інструменти	
	2. День Українського козацтва (14 жовтня)	Заняття-екскурсія до пам'ятника козакам на перехресті вулиці Гонти і Київської	Взаємодія з батьками
	3 «День художників України та	Заняття «Пізнаймо в серці	

	української письменності» (15 жовтня)	рідне слово», книжкова виставка, слухання «Пісні про рушник», скарбниця народної творчості	
	4. «Українські народні ремесла»	Бесіда «Українські майстри та їх вироби», д/г «Хто чим займається?», «Для якого майстра?», «Стигли ягоди калини» (елементи аплікації)	
Листопад	1. «Тиждень української мови» (9 листопада)	Заняття «Ой, яка чудова українська мова!», читання віршів про мову, вивчення напам'ять віршів, д/г «Майбутні поети», «Добери схожі слова»	2019 рік в Україні проголошено Десятиріччям української мови (2018–2027р.р.)
	2. До дня Шостої річниці (21 листопада) початку Революції гідності в Україні. Відповідно до Указу Президента України щорічно 21 листопада відзначається День Гідності та Свободи.	Заняття-екскурсія	У Вінниці є три Герої Небесної Сотні – В. О. Брезденюк, Л. П. Полянський, М. М. Шимко
	3. День пам'яті жертв Голодомору (24 листопада)	Вечір спогадів	Виповнюється 86 років другого Голодомору (1932–1933 рр.).
	4. До дня народження Ярослава Михайловича Стельмаха (1949-2001), українського драматурга, прозаїка» (30 листопада)	Літературний вечір «Гуси-лебеді летять»	70 років від дня народження Я. Стельмаха
Грудень	1. Екскурсія до Національного музею-садиби М.І.Пирогова	Заняття-екскурсія	Взаємодія з батьками
	2. Екскурсія до пам'ятника архітектору Артинову	Заняття-екскурсія, бесіда «Де ти живеш?»	
	3. До дня народження Миколи Дмитровича Леонтовича, українського композитора, хорового диригента, громадського діяча, педагога. Автор широковідомих хорових обробок українських народних пісень «Щедрик», «Дударик», «Козака несуть» (13 грудня)	Мистецький проект «Щедрик» («Колядка дзвонів»)	«Щедрик» — одна з найпопулярніших обробок Миколи Леонтовича, znana не тільки в Україні, але й у всьому світі під назвою «Дзвінка колядка, Колядка дзвонів»
Січень	1. До дня народження Степана Васильовича Руданського (1834-1873), українського поета, перекладача» (06 січня)	Літературна година «Яке диво ці казки», співомовки, гуморески, пошуково-дослідницька робота	185 років від дня народження С.Руданського

	2. До дня народження Василя Семеновича Стуса, українського поета, прозаїка, критика та літературознавця, перекладача, правозахисника, лауреата Державної премії України ім. Тараса Шевченка (1991, посмертно), Героя України (2005, посмертно) (06 січня)	Стусівські читання «Право бути собою»	У 2012 р. засновано премію імені Василя Стуса «Патріот України». Його ім'я присвоєно Донецькому національному університету
	3. День Соборності України (22 січня)	Заняття «Найдорожча у світі – Україна», читання віршів, бесіда за змістом, д/г «Символи України»	
	4. Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту (27 січня)	Заняття-екскурсія	Взаємодія з батьками
	5. День пам'яті героїв Крут (29 січня)	Заняття-екскурсія	Взаємодія з батьками
Лютий	1. День Героїв Небесної Сотні (Указ Президента України від 11.02.2015). Пам'ятну дату встановлено з метою гідного вшанування подвигу наших співвітчизників, які віддали своє життя під час Революції гідності (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.), захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людини, європейське майбутнє України.	Заняття-екскурсія	Згідно з Указом Президента України «Про присвоєння звання Герой України» (№ 890/2014 від 21.11.2014) звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно) присвоєно загиблим учасникам акцій протесту на Майдані
	2. День вшанування учасників бойових дій на території інших держав (15 лютого). 30 років тому (15.02.1989) виведено радянські війська з Афганістану	Бесіда «Таємниці Афганської війни», фотовиставка	07 травня 1994р. у м. Вінниця відкрито пам'ятник «Перерваний політ», архітектор Ю.Козерацький, на мармуровій стелі якого викарбовано імена загиблих подолян.
	3. До дня народження (125 років) Ярослава Івашкевича (20 лютого),	Літературна година «Подорож по Україні»	Перекладач поезій

	польського письменника і громадського діяча.		Т.Шевченка, М. Рильського.
	4. Міжнародний день рідної мови (21 лютого)	Літературний ранок, бесіда «Ми – України славні доньки та сини», читання віршів українських письменників	
Березань	1. Всесвітній день письменника (03 березня)	Презентація, книжкова виставка, портрети українських та зарубіжних письменників XIX та XX століть.	
	2. Екскурсія до пам'ятника Т.Г.Шевченка (09 березня)	Заняття-екскурсія. Літературно-музичне свято «Дзвенять Кобзареві струни»	205 років від дня народження Т.Г.Шевченка
	3.День визволення Вінниці (20 березня)	Заняття «Дзвони пам'яті», читання творів, розповіді про воєнні часи, перегляд фотоматеріалу	
	4. Міжнародний день лялькаря Всесвітній день поезії (21 березня)	Літературно – музична вітальня «Поезія – це завжди неповторність»	
	5. «Міжнародний день театру» (27 березня)	Театральна кав'ярня «Театральний етикет»	
	6. Всеукраїнський тиждень дитячого читання (останній тиждень березня)	Проект «Книга про книгу»	
Квітень	1. «До всесвітнього дня визволення в'язнів фашистських таборів» (11 квітня)	Заняття-екскурсія, перегляд фотоальбому	
	2. «Всесвітній день авіації і космонавтики» (12 квітня)	Заняття-екскурсія до монументу на честь створення ВПСУ «На зліт»	Екскурсія до пам'ятника Юрію Гагаріну
	3. «Міжнародний день пам'яток і історичних місць»(18 квітня)	Заняття-екскурсія	День пам'яток історії та культури
	4. До дня народження Миколи Трублаїні, українського письменника та журналіста (25 квітня)	Читання аудіо книги «Про дівчинку Наталочку та сріблясту рибку», «Крила рожевої чайки»	Екскурсія до бюсту Миколи Трублаїні на Алеї видатних земляків у ЦМП Вінниці
	5. Пам'ятник жертвам Чорнобильської трагедії (26 квітня)	День спогадів, перегляд слайд-презентації	Екскурсія до пам'ятника жертвам Чорнобильської трагедії
Травень	1. День пам'яті та примирення (08 травня)	Літературно-музична композиція «День пам'яті та примирення»	
	2. Екскурсії до Меморіалу Слави у	Свято «Хай буде мир, хай	Екскурсія до

	сквері Козицького (09 травня)	більше не горить у пеклі війн твоє життя, людино!»	Меморіалу Слави у сквері Козицького (Взаємодія з батьками)
	3. «День матері» (12 травня)	Свято «Мамо моя рідна!» декламування віршів, слухання музичних творів, прислів'я та приказки про маму, музичні ігри	
	4. «День вишиванки» (16 травня)	Дозвілля «Парад чарівних вишиванок!»	
	5. «День Європи» (17 травня)	Заняття-екскурсія «Моя Україна – червона калина!»	Екскурсія на площу Європейську
	6. «День пам'яті політичних репресій» (19 травня)	Заняття-екскурсія «З Україною в серці!»	
	7. До дня народження Симона Васильовича Петлюри (22 травня)	Заняття-нарис історії «Прапороносці»	Екскурсія до пам'ятника С.Петлюри
Червень	День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні (22 червня)	Заняття «Пам'ять жива вічно!»	Екскурсія до Меморіалу Слави у сквері Козицького (Взаємодія з батьками)
	День Конституції (28 червня)	Тематичне свято «Живи та міцній, українська Державо!»	Екскурсія на площу Європейську
Серпень	День Повітряних Сил Збройних Сил України (04 серпня)	Заняття, мультимедійна презентація «Захист Вітчизни!»	
	День незалежності України (24 серпня)	Тематичне свято «Моя Україна - єдина та вільна!»	Екскурсія на площу Європейську

3.Практичне забезпечення моделі формування громадянина - патріота в закладі дошкільної освіти

3.1.МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ КУТОЧКІВ У ГРУПАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Сокиринська Н.Д., методист КУ «ММК
Малафєєва Л.В., вихователь КЗ «ЗДО №20 ВМР»*

1. Етнографічний (національний) куточок у групі має бути розташований у світлому, зручному для огляду, місці;
2. Даний куточок слід візуально відокремити від ігрових осередків.
3. Експозиція етнографічного (національного) куточка в групі має відповідати віку дітей, темі тощо.

4. Експозиція не повинна бути перенавантаженою та застиглою, має змінюватися, поповнюватися.
5. Важливим критерієм національного куточка є естетичне оформлення.
6. Під час зміни наочності та планування роботи в етнографічному (національному) куточку доцільно користуватися «Перспективним планом зміни експозицій в пізнавальних та інформаційних куточках».
7. Зміни в експозиції обов'язково плануються вихователем заздалегідь і фіксуються у перспективному та прописуються в календарному планах.
8. В етнографічному (національному) куточку педагог влаштовує тематичні виставки (найкоротший термін – 1 день, найдовший – 1 місяць), змінні експозиції міні-музею, проводить з дітьми бесіди, читання художніх творів, ігри тощо;
9. Під час зміни наочності та планування роботи в етнографічному (національному) куточку, педагогам треба чітко розуміти, які посібники є експонатами етнографічного (національного) куточка та користуватися пам'яткою «Етнографічний (національний) куточок в молодшій (середній, старшій) групі», яка розкриває наповнення даних пізнавально-інформаційних куточків.
10. Крім предметів, виробів національного мистецтва, що подані в пам'ятках, в експозицію можна включати вироби, які пов'язані з пізнавальною темою тижня з народознавства, відтворюють тематику занять з образотворчого мистецтва або відповідають обрядовим циклам (осінньому, зимовому, весняному, літньому). Наприклад:
  - осінній цикл: свято врожаю – кошик із фруктами, овочами;
  - зимовий цикл: Різдвяні свята – «зірка» з дерев'яної обичайки; на стіл кладуть сіно, зерно, сніп-дідух (пропоновані рекомендації визначені у матеріалах А. Богуш).
  - весняний цикл: «Свято першого жайворонка» - фігурки випечених із солоного тіста жайворонків та голубів; «Вербна неділя» - вербові гілочки, прикрашені квітами, стрічками тощо.
  - тема «Українська хата» — макет української хати; «Криниця - оберіг українського народу» - макет криниці.
  - «Український віночок», «Український одяг» - зразки віночків зі стрічками. Важливо зазначити, що віночки дівчата зберігали у скрині, не носили їх щодня, а вдягали на свята, тому бажано, щоб і в куточку його викладали або вивішували лише у святкові дні, а також протягом тематичного тижня ознайомлення дітей з національним одягом.
  - На виставку виставляється по 1-2 предмети кожного виду виробу, протягом року змінюються на інші або змінюються на такі самі вироби, але з іншим розписом тощо.

**3.2. МАЛА БАТЬКІВЩИНА В ГРАНІТІ СКУЛЬПТУР. ПЕРЕЛІК ОБ'ЄКТІВ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ М.ВІННИЦІ
ПАМ'ЯТНИКИ, ПАМ'ЯТНІ ЗНАКИ**

Візуалізація об'єктів, які справляють незабутнє враження на свідомість дітей, можливе під час проведення екскурсій, а також за умов використання віртуальних екскурсій, які можуть супроводжуватися коментарями вихователя чи міні- тематичними фото виставками в приміщенні групи.

Сокиринська Н.Д., методист КУ «ММК»

Гаріпова Л.В., завідувач КЗ «ДНЗ №6 ВМР»

Іскра О.Г., вихователь-методист, КЗ «ДНЗ №6 ВМР»

Назва	Місце знаходження	Фото	Короткі відомості
Пам'ятник Григорію Артинову	Площа Європейська		Пам'ятник вінницькому архітекторові Григорію Артинову (1860-1919), який багато в чому сформував архітектурне обличчя міста, було відкрито на День міста-2010 — 11 вересня, у рік 150-літнього ювілею будівничого. Автор оригінальної скульптурної композиції з численними цікавими деталями — львівський скульптор Володимир Цісарик.
Пам'ятник Івану Бевзу	Вулиця Соборна		Іван Васильович Бевз (1903-1943) З 1937 року до 1941 року був директором Вінницького драматичного театру, а згодом директором обласної бібліотеки. Напередодні окупації був залишений для керівництва підпіллям. В липні 1942 року заарештований, а в 1943 році окупанти його розстріляли. В 1965 році посмертно І.В.Бевзу присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Пам'ятник встановлений у 1979 році. Скульптор П.Левицький, архітектор Є.Устинов.
Пам'ятник битві 1651 року під керівництвом Івана Богуна	На кручі над Південним Бугом у міському районі Кумбари		Встановлений на місці переможної битви козацьких загонів, очолюваних Іваном Богуном, з польсько-шляхетським військом у березні 1651 року.

Меморіальний комплекс Визволителів	По вулиці Київській		Меморіальний комплекс встановлений на честь 38-ї армії, що звільнила місто від нацистських окупантів 20.03.1944р.
Меморіал Визволення Вінниці 1651 року	На перехресті вулиці Гонти і Київської		«Зупинись і низько вклонись! Козакам – героям, які боролись за незалежність Руси –України! 1651рік»
Пам'ятник Воїнам - «афганцям»	Міський Центральний парк культури і відпочинку		Встановлено біля західного входу до Центрального міського парку. Автори - скульптор Ю. Козерацький та архітектор А. Жданов. Гранітна скульптура височить над землею на кілька метрів. Біля її підніжжя розташовуються пам'ятні таблички з іменами загиблих героїв-інтернаціоналістів. Військові дії на території Афганістану тривали з 1979 по 1989 роки. За деякими даними за роки війни загинуло від 1 до 3 млн. осіб. Щороку 15 лютого відзначають виведення радянських військ з Афганістану .
Меморіал 52 воїнам-односельчанам, загиблим на фронтах Другої Світової війни	Вулиця Пирогова, 342 (колишнє село Шереметка)		Пам'ятник встановлений у 1968р.
Пам'ятник Воїнам-працівникам лікарні ім. О.Ющенка	На території обласної психоневрологічної лікарні ім. О.Ющенка		Пам'ятник загиблим на фронтах Другої Світової війни встановлений 23.12.2011р.
Пам'ятник Максиму Горькому (1868-1936)	Біля головного входу до міського Центрального парку культури і відпочинку		Монумент Максиму Горькому встановлений на алеї, що веде до парку, який носить його ім'я від заснування у 1936 р. Автори скульптори А.В. Нікогосян, А.А. Мурадян. Загальна висота - 6,0 м, скульптури - 3,9 м, постаменту -

			2,1 м. Матеріал - граніт. Являє собою постать письменника, який крокує і правою рукою спирається на ціпок. У лівій зігнутій руці - розгорнута книжка.
Пам'ятник Михайлу Грушевському (1866-1934), погруддя	На території Вінницького державного педагогічного університету		Біля пам'ятника Михайлу Грушевському проводяться урочисті заходи за участю органів влади, насамперед 22 січня - до Дня Соборності України - та 24 серпня - до Дня Незалежності України.
«Дерево Свободи», на честь Небесної Сотні	Майдан Небесної Сотні		Відкрито 23 лютого 2018р. Автор-київський скульптор Борис Данилюк. Бронзовий 5,5-метровий пам'ятник усім загиблим українським патріотам під час Революції Гідності встановлено на Майдані Небесної Сотні. Скульптурна композиція, яка має назву «Дерево Свободи», має вигляд вишні, з якої опадає цвіт. 107 падаючих квіток символізують Героїв, загиблих під час кривавих розстрілів на Майдані взимку 2014-го.
Пам'ятний знак Небесній сотні та загиблим Героям АТО	На площі Європейській, біля Меморіалу Слави		Знак, авторами якого є архітектори Владислав Головащенко та Олександр Рекута, має вигляд тризуба з зображенням на ньому падаючого птаха. Меморіальний знак відкрили рідні загиблих майданівця Максима Шимка та льотчика Дмитра Майбороди, яким посмертно присвоєно звання Героїв України.
Меморіал пам'яті жертв Голокосту	Вулиця Максимовича		На Меморіалі пам'яті встановлено інформаційні та вказівні таблиці. З цього інформаційного блоку можна дізнатися про період 1941-1944 року, біографічні історії про Праведників народів світу, уродженців нашого міста.
Пам'ятний знак жертвам Голокосту	Вулиця Толбухіна, 25		Пам'ятний знак виготовлено у вигляді дерева з обрубаними гілками. «Обрубали, лишився стовбур, Що корінням іде у землю. Той тужливий, сполоханий спомин Лине досі десь там, під небом».

<p>Пам'ятний знак Жертвам Голодомору</p>	<p>Біля міського Централь ного парку культури і відпочинку</p>		<p>Пам'ятник встановлений з нагоди 75-річчя однієї з найбільших трагедій в історії українського народу — Голодомору 1932–33 рр., який був наслідком свідомої і цілеспрямованої акції тоталітарного режиму з винищення українських хліборобів. За підрахунками істориків, під час реалізації політики суцільної колективізації на Вінниччині загинули від голодної смерті понад 1,5 млн. осіб, з них — понад 500 тис. дітей. Автор — художник, скульптор Володимир Оврах. Відкрито у 2008 року.</p>
<p>Пам'ятний хрест жертвам сталінських репресій 1936—1941, 1944 років,</p>	<p>У міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Встановлено 15 серпня 2009 року</p>
<p>Меморіал жертвам сталінського терору 1937—1938 років</p>	<p>Біля міського Централь ного парку культури і відпочинку</p>	 	<p>Пам'ятник встановлений 2004 р. поблизу церкви Воскресіння Христового, на території колишнього міського православного цвинтаря, на місці масових поховань, де виявлено 42 могили — понад 2 тис. репресованих у 1937–38 рр. Автори — скульптор Ю.Е. Козерацький, архітектор О.Ю. Козерацька.</p>
<p>Пам'ятний знак братській могілі 9432 жертв сталінських репресій</p>	<p>вулиця Хмельницьке шосе, кладовище</p>		<p>Пам'ятний знак жертвам політичних репресій радянського тоталітарного режиму 1930-1940-х рр.. Встановлений у 1991, скульптор Ю. Козерацький, архітектор Т. Рожкова.</p>

<p>Пам'ятник жертвам Чорнобильської трагедії</p>	<p>На початку вулиці Київської</p>		<p>Пам'ятник ліквідаторам-чорнобильцям і жертвам радіаційних катастроф встановлено в районі центрального автовокзалу до 10-річчя чорнобильської трагедії. (1996 р.) Автори - скульптор Ю.Козерацький та архітектор І.Єзерський.</p>
<p>Пам'ятник Данилу Заболотному, погруддя</p>	<p>На території медичного коледжу імені Заболотного</p>		<p>Данило Заболотний (1866-1929), - український мікробіолог, епідеміолог, Президент ВУАН, засновник Інституту мікробіології та епідеміології в Києві, один з основоположників епідеміології в СРСР, засновник першої в світі кафедри епідеміології.</p>
<p>Пам'ятник загиблим льотчикам, меморіал «Не повернулися з польоту»</p>	<p>На території Музею Повітряних сил ЗС України</p>		<p>Відкрито 5 травня 2009 року «Вони не повернулися з польоту. Ще розтинають хмари літаками. Яка б не була нині в нас погода- Усе літають, птахами літають...».</p>
<p>Пам'ятник Загиблим міліціонерам</p>	<p>У міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Пам'ятник міліціонерам, які загинули при виконанні службових обов'язків у 1920–99 рр., захищаючи порядок у державі та спокій і життя її громадян. Щороку 22 серпня проходить урочисте покладання квітів до меморіалу в пам'ять про загиблих співробітників міліції. Автор - скульптор В. Смаровоз.</p>
<p>Пам'ятник Ярославу Івашкевичу, погруддя</p>	<p>На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Пам'ятник Івашкевичу Ярославу (1894-1980) – польському письменнику, перекладачеві і громадському діячу встановлено 15 серпня 2009 року.</p>
<p>Пам'ятник Михайлу Коцюбинському у (1864-1913)</p>	<p>На проспекті Коцюбинського (на розі з вулицею Нансена)</p>		<p>М. Коцюбинський уродженець Вінниці, тут він провів свої ранні дитячі роки. В українській літературі Михайло Коцюбинський завоював славу письменника-революціонера, істинного борця за світле майбутнє. Найбільш відомими творами Михайла Коцюбинського</p>

			стали повісті «Fatamorgana», «Intermezzo», «Гіні забутих предків». Пам'ятник встановлено у 1989р., скульптор М. Вронський, архітектор В. Гнездилов.
Пам'ятник Михайлу Коцюбинському у (1864-1913), погруддя	На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку		Коцюбинський Михайло Михайлович— український письменник, громадський діяч, класик української літератури. Пам'ятник встановлено на алеї видатних земляків в Центральному міському парку. Скульптор Володимир Смаровоз.
Пам'ятник Михайлу Коцюбинському у (1864-1913), погруддя	У дворі Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського		Встановили пам'ятну скульптуру у 2003 році. Автор зображення Д.Волков
Пам'ятник Миколі Леонтовичу, погруддя	На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку		Микола Леонтович (1877-1921) український композитор, хоровий диригент, громадський діяч, педагог. Автор широковідомих хорових обробок українських народних пісень «Щедрик», «Дударик», «Козака несуть». Його обробка «Щедрика» відома у всьому світі як різдвяна колядка (англ. «Carol of the Bells»).
Пам'ятник Миколі Леонтовичу, погруддя	На території Вінницького училища культури і мистецтв ім. М.Леонтовича		Сьогодні ім'я Леонтовича мають вітчизняні музичні колективи, (Капела бандуристів) та навчальні заклади (Вінницьке училище культури і мистецтв). Іменем Леонтовича названі вулиці у Києві та інших українських містах. Меморіальний музей Леонтовича працює у місті Тульчині Вінницької області; 1977 року відкрито музей Леонтовича у с. Марківка, неподалік місця його поховання. Встановлено погруддя 1 вересня 2017р.
Пам'ятник льотчикам— визволителям Вінниці в роки Другої світової війни	Площа Костянтина Могилка		Пам'ятник льотчикам-визволителям, які в 1944 році звільняли рідне місто від фашистів, встановлено в березні 1969 року.

<p>Пам'ятник на честь створення Військово-Повітряних Сил України</p>	<p>На площі Перемоги</p>		<p>Пам'ятник встановлений у 1998 році на честь заснування українських ВПС. Пам'ятний експонат є літаком-мішенню з дистанційним методом управління М-21М, який спеціально переобладнали з зразка винищувача МіГ-21ПФМ.</p>
<p>Пам'ятник Миколі Некрасову, погруддя</p>	<p>На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Некрасов Микола Олексійович (1821-1878) - російський поет, письменник і публіцист, класик російської літератури. Пам'ятник встановлено на алеї видатних земляків в Центральному міському парку 15 серпня 2009 року. Автор — скульптор Я. Куленко.</p>
<p>Пам'ятник Петру Ніщинському, погруддя</p>	<p>На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Ніщинський Петро Іванович (1832-1896) - український композитор і поет-перекладач. Пам'ятник встановлено 15 серпня 2009 року.</p>
<p>Пам'ятник Симону Петлюрі</p>	<p>По вулиці Симона Петлюри, 15</p>		<p>Пам'ятник встановлено 14 жовтня 2017 року поблизу будівлі Вінницького обласного радіо, де за часів, коли Вінниця мала статус тимчасової столиці Української Народної Республіки, знаходилася Військово-похідна канцелярія Головного Отамана УНР Симона Петлюри (1879-1926). Пам'ятник виконаний у бронзі за проектом місцевого скульптора Володимира Овраха на замовлення вінницького мецената Сергія Капусти.</p>

Водонапірна вежа	Біля Водонапірної вежі		<p>Водонапірна вежа. Це семиярусна восьмикутна будівля, що досягає 28 метрів у висоту - один із символів міста. У різні періоди свого існування водонапірна вежа виконувала функції і водопроводу, і форпосту, і пожежної каланчі, а також була гуртожитком. Зараз тут діє музей, а також Подільський туристично-інформаційний центр. Вежа має статус пам'ятки місцевого значення і охороняється законом. Побудована вежа у 1912 році. Крім основного призначення - забезпечувати водою місто - вона була ще й пожежною дзвіницею, для якої спеціально обладнали верхній ярус. Проект водонапірної вежі розробив відомий вінницький архітектор Григорій Артинов, пам'ятник якому розташований неподалік від цього місця. Це фотографія пам'ятки культурної спадщини в Україні.</p>
Пам'ятник Миколі Пирогову, погруддя	На території Вінницького національного медичного університету ім. М.Пирогова		<p>Пирогов Микола Іванович (1810-1881) - хірург і анатом, натураліст і педагог, член-кореспондент Санкт-Петербурзької академії наук; засновник оперативної хірургії і топографічної анатомії, військово-польової хірургії. Пам'ятник Миколі Пирогову встановлений в 1968 року на території Вінницького національного медичного університету. Скульптор Д. Гудима.</p>
Пам'ятник Миколі Пирогову, погруддя	На території музею-садиби М. І. Пирогова на околиці міста (район Пирогово)		<p>Пам'ятник Миколі Пирогову встановлено в 1947 році на території садиби (нині музей), де впродовж останніх двадцяти років свого життя (1861-1881) жив і працював видатний вчений.</p>
Пам'ятник Миколі Пирогову	На початку вулиці Пирогова		<p>Цей пам'ятник - один в місті, де М.Пирогова зобразили в повний зріст. Пам'ятник відкрито в 1967 р., з нагоди 100-ї річниці з дня заснування Червоного Хреста. Автори - скульптори Н.Дерегус, Л. Сабанєєва, архітектор А.Корнєєв.</p>

<p>Пам'ятник Лялі Ратушній</p>	<p>Біля міського палацу дітей та юнацтва ім. Л.Ратушної</p>		<p>Ляля (Лариса Степанівна) Ратушна (1921-1944) народилася 9 січня 1921 року в Тиврові. Коли розпочалася війна, Лариса стала слухачем курсів медсестер. Зв'язалася із підпільною організацією, очолюваною І.Бевзом. За 2 дні до жаданого звільнення міста- 18 березня 1944 року Лариса Ратушна загинула. В 1965 році їй посмертно присвоєно почесне звання – Герой Радянського Союзу. 9 травня 1979 року бронзове погруддя мужньої героїні встановили перед міським Палацом дітей і юнацтва, який носить її ім'я. Скульптор Володимир Смаровоз</p>
<p>Пам'ятник Степану Руданському, погруддя</p>	<p>На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Руданський Степан Васильович - (1833-1873), український поет, перекладач античної літератури. Автор класичних сатир на міжнаціональну та антиімперську тематику. Професійний лікар. Пам'ятник С. Руданському встановлено 15 серпня 2009 року.</p>
<p>Пам'ятник Слави, меморіал</p>	<p>Площа Європейська</p>		<p>Меморіальний комплекс героям революції, громадянської та Другої Світової війни відкрито 1958 року. Тут поховано 79 воїнів Червоної Армії. Автори - скульптор Я.Куленко та архітектор В.Спусканюк. Всього в боях за Вінницю загинуло 1265 воїнів. На 18 гранітних плитах Меморіалу викарбувані імена 6486 загиблих на фронтах війни вінничан.</p>
<p>Пам'ятник січовим стрільцям та воїнам ОУН-УПА</p>	<p>Біля міського Центрального парку культури і відпочинку</p>		<p>Пам'ятний знак розташований на території колишнього міського православного цвинтаря, в лісопарковій зоні, поблизу храму Воскресіння Христового. Встановлений у 1999р. на пошанування полеглого вояцтва Української Галицької Армії (УГА) - збройних сил (ЗУНР). Скульптор Володимир Смаровоз</p>

<p>Пам'ятник Михайлу Стельмаху, погруддя</p>	<p>На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Михайло Стельмах (1912-1983)- український письменник і драматург, фольклорист, Академік АН УРСР. Пам'ятник встановлено 15 серпня 2009 року.</p>
<p>Пам'ятник студентам і викладачам</p>	<p>На території Вінницького національного медичного університету ім. М.Пирогова</p>		<p>Пам'ятник студентам і викладачам Вінницького національного медичного університету, що загинули в боях Другої світової війни, встановлено в 1967 році.</p>
<p>Пам'ятник студентам і викладачам політехнічного технікуму, меморіал</p>	<p>Вулиця Привокзальна</p>		<p>Пам'ятник студентам і викладачам політехнічного технікуму встановлений 13 січня 2012 року. «З студентських лав зірвала їх війна, і зброю в руки непомітно вклала. І знов дзвенить дзвінок, де їх нема, лиш посивіли передчасно скроні!»</p>
<p>Пам'ятник Василю Стусу</p>	<p>Майдан Василя Стуса</p>		<p>Пам'ятник репресованому українському поетові Василю Стусу (1938-1985) відкрито у вересні 2002 року. Автор - вінницький скульптор Анатолій Бурдейний. На переконання численних мистецтвознавців, монумент, крім функції вшанування славетного земляка, являє значну художню цінність.</p>
<p>Пам'ятник Василю Сухомлинському, погруддя</p>	<p>На території Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського</p>		<p>Сухомлинський Василь Олександрович(1918-1970), - український педагог, заслужений учитель УРСР, публіцист, письменник, поет, Герой Соціалістичної Праці. Пам'ятник Сухомлинському Василю встановлено на території Вінницького державного педагогічного університету 20 жовтня 2009 року.</p>

<p>Пам'ятний знак на честь 90-річчя вінницького трамваю</p>	<p>Біля західного краю центрального мосту через Південний Буг</p>		<p>Пам'ятний знак на честь вінницького трамваю встановлено 2003 року на початку вулиці Соборної, на її парному боці, там де колись містилося перше депо. Напис на брилі: «На цьому місці почалася історія вінницького трамваю 28 жовтня 1913р.»</p>
<p>Макет - пам'ятник першому трамваю</p>	<p>Хмельницьке шосе, перед адміністративною будівлею трамвайного депо</p>		<p>Макет - пам'ятник першого вінницького трамвая виробництва заводу «MAN». У середині вагончика знаходиться музей історії розвитку вінницького трамваю.</p>
<p>Пам'ятник Миколі Трублаїні, погруддя</p>	<p>На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Микола Петрович Трублаїні (1907-1941), письменник, автор пригодницьких і фантастичних творів для дітей та юнацтва. Пам'ятник встановлено 15 серпня 2009 року.</p>
<p>Пам'ятник Українській пісні «Пісня», на відзнаку подій «Помаранчевої революції»</p>	<p>Поряд з будівлею Вінницької міської ради на Майдані незалежності</p>		<p>Встановлено на 14-у річницю Дня незалежності України (24 серпня 2005 року). Автор пам'ятника - скульптор Володимир Смаровоз. Споруджено коштом спонсорів.</p>
<p>Пам'ятник учням і учителям школи, загиблим в роки Другої світової війни, пам'ятний знак</p>	<p>Вулиця Малиновського, на території школи № 1</p>		<p>«Зі школи на фронт, із бою в безсмертя!». «Вічна пам'ять героям!» Встановлений 1968 року.</p>

<p>Пам'ятник Івану Франку, погруддя</p>	<p>На території Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського</p>		<p>Франко Іван Якович (1856-1916), – український письменник, поет, вчений, публіцист, перекладач, громадський і політичний діяч. Пам'ятник Івану Франку встановлено 15 серпня 2009 року.</p>
<p>Пам'ятник невідомому художнику</p>	<p>Вулиця Архітектора Артинова, перед арт-галереєю «Інтер Шик»</p>		<p>Відкриття присвячено професійному святу мистецької спільноти України – Дню художника, яке щороку відзначається у другу суботу жовтня. Автор ідеї та спонсор проекту генеральний директор ТД «Галерея Інтершик» Людмила Бушинська. Відкрито у жовтні 2009. Автори - скульптори Володимир, Андрій та Роман Оврахи.</p>
<p>Пам'ятник Тарасу Шевченку (1814-1861), молодому</p>	<p>Площа Тараса Шевченка біля Краєзнавчого музею</p>		<p>Пам'ятник молодому Тарасові Шевченку відкрито 9 березня 2014. Автор - лауреат державної премії ім. Т. Шевченка Анатолій Гайдамака, скульптор Володимир Цісарик.</p>
<p>Пам'ятник Тарасу Шевченку (1814-1861)</p>	<p>Біля НВК «ЗОШ І-ІІІ ст.- гімназії №30 ім.Т.Г.Шевченка ВМР», на вулиці Стрілецькій</p>		<p>У 1961 році світ відзначав соту річницю від дня смерті Великого Кобзаря. На засіданні міської ради було прийнято рішення про присвоєння середній школі № 30 імені Тараса Шевченка. В 1963 році на території школи встановили пам'ятник Кобзарю. В середині 90-х років була проведена реконструкція пам'ятника, під час якої гранітний бюст поета замінили на вилитий з бронзи.</p>
<p>Пам'ятник Тарасу Шевченку (1814-1861), погруддя</p>	<p>Встановлений у КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №22 ВМР»</p>		<p>Погруддя Т.Г.Шевченку було встановлено на Майдані Небесної Сотні (колишня площа Театральна) під час Революції Гідності у 2014 році. У 2018 році - передано ЗОШ №22 як символ Майдану.</p>

<p>Пам'ятник Ярославу Шпорті, погруддя</p>	<p>На алеї видатних земляків у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Шпорта Ярослав Гнатович (1922-1956), український поет і перекладач. Пам'ятник встановлено 15 серпня 2009 року.</p>
<p>«Я тебе люблю», пам'ятний знак</p>	<p>Біля планетарію у міському Центральному парку культури і відпочинку</p>		<p>Час створення 15 серпня 2009 року Це улюблене місце вінничан та гостей міста для фотозйомок.</p>
<p>Пам'ятник Ioannes Paulus II</p>	<p>Вулиця Соборна, 12. Римокатолицький храм Пресвятої Діви Марії Ангельської</p>		<p>Глава Католицької церкви, єпископ Риму і голова держави Ватикан. Кароль Войтила – святійший отець Йоан Павло II (1920-2005). Філософ, поет, педагог, перший слов'янський Папа, видатний син польської землі, посередник миру й діалогу, великий паломник.» Відкрито монумент у жовтні 2010 р. Папа Римський (Кароль Войтила) народився в Кракові і став першим слов'янином за 455 років, якого обрали на пост понтифіка. Він помер в 2005 році у Ватикані і пізніше його зарахували до лику святих. Ініціатором спорудження такого пам'ятника є польське консульство.</p>
<p>Пам'ятник слави захисникам мирного неба</p>	<p>Вулиця Кориатовичів, на території Військового госпіталю</p>		<p>Встановлений 8 травня 2014 року</p>
<p>Пам'ятник лелекам</p>	<p>На території міського Центрального парку культури і відпочинку</p>		<p>Лелека (чорногуз, бусол, бусел, бусько, бузько, бусьок) – живий символ України. Дерев'яні скульптури лелек прикрашають територію міського Центрального парку. Встановлений 09 вересня 2016 року.</p>

Пам'ятник Юрію Гагаріну	На території Вінницького гуманітарно – педагогічного коледжу		12 квітня 1961 року Юрій Гагарін (1934-1968) став першою людиною в світовій історії, що здійснила політ у космічний простір. Ракета-носій «Восток» із кораблем «Восток-1», на борту якої перебував Гагарін, була запущена з космодрому Байконур. Після 108 хвилин польоту Гагарін успішно приземлився. Починаючи з 12 квітня 1962 року, день польоту Гагаріна в космос був оголошений святом - Днем космонавтики.
-------------------------	--	---	---

МЕМОРІАЛЬНІ ДОШКИ

Місце знаходження	Фото	Короткі відомості
Вище художнє професійно – технічне училище №5		28 квітня 2017 року на фасаді Вищого художнього професійно - технічного училища №5 встановлено пам'ятні дошки випускникам закладу, які загинули в антитерористичній операції на Сході нашої країни (Василь Білик, загинув 26 липня 2014 року під час виконання бойового завдання поблизу міста Щастя Луганської області; кіборг Сергій Зулінський, загинув 20 січня 2015 року в Донецькому аеропорту, евакуюючи поранених; Анатолій Матвєєв, загинув 19 квітня 2016 року під час обстрілу в смт. Зайцевому під Горлівкою Донецької області; В'ячеслава Чернецького, який отримав смертельне поранення під час оборони Маріуполя 20 березня 2017 року).
Вінницький національний технічний університет		28 вересня 2015 року відкрито меморіальну дошку колишньому студенту факультету машинобудування та транспорту, герою АТО Юрію Бабку. Він загинув 14 липня 2015 року на Луганщині, біля села Сизе, під час виконання завдань з перевірки надійності мінних укріплень поблизу українсько-російського кордону.
Будівля Товариства сприяння обороні України		14 червня 2016 року на будівлі Товариства сприяння обороні України, що на вулиці Визволення, відкрили меморіальну дошку двом Героям України – льотчикам Костянтину Могилко та Дмитру Майбороді.

<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №19 ВМР»</p>		<p>26 травня 2016 року відкрили пам'ятну дошку нацгвардійцю Сергію Павлюку, який загинув в ДТП, повертаючись з АТО. Меморіал встановили на рідній, 19-тій школі захисника.</p>
<p>ВТУ № 11</p>		<p>5 травня 2016 року відкрито пам'ятну дошку двом випускникам ВТУ № 11, що загинули в АТО - Петру Коваленку та Віктору Долінському. Дошку встановлено на фасаді навчального закладу.</p>
<p>Донецький національний університет</p>		<p>Вилиту з бронзи меморіальну дошку загиблому випускнику Донецького національного університету Юрію Матушаку відкрили 21 квітня 2015 року. Розмістили її у холі головного корпусу вишу.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №11 ВМР»</p>		<p>У загальноосвітній школі №11 відкрили меморіальну дошку загиблому випускнику, польовому кухарю 25-го батальйону територіальної оборони Київської області «Київська Русь» Тарасу Сичу.</p>
<p>Вінницький національний медичний університет</p>		<p>В приміщенні медичного університету відкрито меморіальну дошку начальнику медичної служби 90 батальйону Олександрю Кондратюку. Саме в цьому вузі «кіборг» навчався з 2003 по 2010 рік. На відкриття меморіальної дошки Олександрю Кондратюку приїхали його побратими з усіх куточків України.</p>
<p>Вінницький національний технічний університет</p>		<p>4 грудня 2014 року у Вінницькому національному технічному університеті відкрили меморіальну дошку студенту Володимирю Мусі. Двадцятилітній юнак загинув, захищаючи Україну.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №21 ВМР»</p>		<p>5 листопада 2015 року в загальноосвітній школі І-ІІІ ступенів № 21 відкрили меморіальну дошку працівнику міліції Денису Жембровському, який загинув на сході під час обстрілу Краматорська.</p>
<p>Вулиця Волошкава, буд.3</p>		<p>14 жовтня 2014 року відкрили меморіальну дошку Герою Небесної сотні Максиму Шимку. Табличку встановлено при вході до під'їзду будинку № 3 по вулиці Волошкової, де мешкав Максим.</p>

<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №13 ВМР»</p>		<p>У Вінниці на фасаді ЗОШ №13 відкрили меморіальну дошку в пам'ять про Героя Небесної сотні Максима Шимка.</p>
<p>Вулиця Тарногородського 34.</p>		<p>Пам'ятну дошку кіборгу Сергію Зулінському встановили на будинку, де народився та проживав 27-річний борець.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №10 ВМР»</p>		<p>На фасаді ЗОШ №10 встановлено меморіальну дошку в пам'ять про випускника, десантника Леоніда Шевчука, який 20 січня загинув у Донецькому аеропорту.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №26 ВМР»</p>		<p>30 квітня 2016 року встановлено меморіальну дошку Герою України Дмитру Майбороді, військовому пілоту, котрий віддав своє життя за рідну Батьківщину, щоб подарувати шанс жити десяткам українців та членам свого екіпажу.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. - гімназія №30 ВМР»</p>		<p>Меморіальну дошку на честь вінничанина Євгенія Пікуса, який віддав життя за незалежність України у зоні бойових дій на Сході, відкрито на фасаді школи № 30, яку майбутній Герой закінчив 1996 року.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №7 ВМР»</p>		<p>19 березня 2015 року на фасаді школи № 7 Вінницької міської ради відкрито меморіальну дошку на честь Героя, колишнього випускника ліцею Олександра Каплінського, який загинув у зоні АТО.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №23 ВМР»</p>		<p>У ЗОШ №23 відкрили меморіальну дошку на честь Героя України Костянтина Могилка. Його забрало небо. Пам'ять вінничанина 17 вересня 2014 року вшанували у його рідній 23 школі.</p>
<p>Вулиця Чкалова, 28</p>		<p>7 травня 2013 року по вулиці Чкалова, 28, відкрито меморіальну дошку Герою Радянського союзу, першому військовому коменданту м. Вінниці Федору Бру.</p>

<p>Вулиця 40-річчя Перемоги</p>		<p>7 травня 2013 року до Дня Перемоги відкрито меморіальну дошку на будинку по вулиці 40-річчя Перемоги, де протягом багатьох років мешкав почесний громадянин міста, Герой Радянського Союзу генерал-майор Микола Сищиков.</p>
<p>На території міського Центрального парку культури і відпочинку</p>		<p>На території Центрального парку з ініціативи польської громадської організації «Кресов'яци» та за підтримки Генерального Консульства Республіки Польща у місті Вінниці, відкрито меморіальні дошки, присвячені вшануванню пам'яті знищеного римо-католицького кладовища та жертв політичних репресій комуністичного режиму 1937-1938 років. «Вінницькою Катинню» назвав консул Польщі місце поховань у Центральному парку.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №15 ВМР»</p>		<p>У холі Вінницької школи №15 встановили меморіальну дошку Герою України, випускнику цього навчального закладу-полковнику Максиму Шаповалу. Військовослужбовець пішов на передову з початку бойових дій на сході країни. Загинув у червні 2017-го в результаті вибуху автомобіля у Києві.</p>
<p>КЗ «ЗОШ І-ІІІ ст. №23 ВМР»</p>		<p>1 грудня 2015 року на фасаді 23-ї школи встановили меморіальну дошку бійцю батальйону «Айдар», колишньому випускнику, 44-річному Олександрі Захарчуку.</p>

3.3. ТЕМАТИЧНІ ЗАНЯТТЯ, ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙ ДО ПАМ'ЯТНИКІВ

Тема: «Екскурсія до пам'ятника Михайлу Коцюбинському»

З досвіду роботи КЗ «ДНЗ №6 ВМР»

Гончарук А.М., Рижкова І.І.

Програмовий зміст: Поглибити знання дітей про відомого письменника, нашого земляка Михайла Коцюбинського, його творчість. Познакомити з історією створення його пам'ятника в нашому місті. Виховувати у дошкільнят повагу і шанобливе ставлення до письменника, як талановитого представника нашого народу. Розвивати мислення, пам'ять, увагу. Викликати у дітей почуття гордості за наше місто, рідний край.

Попередня робота: Розповідь дітям про Михайла Коцюбинського, ознайомлення з його творчістю. Читання оповідань, казок, бесіди за змістом творів, розглядання ілюстрацій, розігрування казок, виставка дитячих малюнків на тему «Брати-місяці».

Матеріал: навчально – методичний посібник «Сторінки історії, пронумеровані пам'яттю», казки М. Коцюбинського («Про двох цапків», «Дві кізочки», «Десять робітників», «Івасик і Тарасик»), дидактична гра «Де розташований пам'ятник?».

План проведення:

Вступне слово педагога про мету сьогоденної екскурсії, пригадування основних відомостей про письменника.

Читання творів М. Коцюбинського (казок, оповідання), бесіда за змістом творів.

Дидактична гра «Де розташований пам'ятник?»

Мета: продовжувати знайомити дітей із пам'ятниками міста; учти орієнтуватись у рідному місті; закріпити знання, отримані в бесідах із педагогом.

Читання вірша Т.Шкурак «Коцюбинський задивився в далину», бесіда за змістом.

Інформація про автора, про спорудження пам'ятника.

Покладання квітів до пам'ятника. Підсумок екскурсії.

Тема: «Шевченко — великий поет України»

(Експедиція до пам'ятника Т.Г.Шевченку)

Програмовий зміст: Ознайомити дітей з життям і творчістю великого українського поета Т.Г. Шевченка, виховувати інтерес до його творів, викликати бажання розповідати вивчені вірші і слухати нові, розглядати ілюстрації. Прищеплювати любов до національного колориту. Поповнювати словник дітей образними словами, виховувати любов до української мови. Поглибити знання дітей про Т.Г.Шевченка - видатного мислителя, письменника, художника, палкого патріота рідної країни. Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, увагу, мислення. Виховувати почуття поваги і шани до талановитого представника українського народу. Викликати у дітей інтерес до історії рідного міста.

Попередня робота: Розповідь дітям про Тараса Шевченка, ознайомлення з його творчістю. Читання віршів, оповідань, бесіди за змістом творів, розглядання ілюстрацій, виставка дитячих малюнків.

Матеріал: навчально – методичний посібник «Сторінки історії, пронумеровані пам'яттю», твори Т.Г. Шевченка, дидактична гра «Відомі люди нашого міста».

План проведення: Вступна бесіда вихователя про Т.Г. Шевченка - відомого поета, художника і великого патріота України.

Читання вірша Т. Шкурка «Молодий Шевченко – це жива історія», бесіда за змістом твору.

Молодий Шевченко - дивиться в історію,
На Музейній площі, на кам'яній брилі.
Молодий і юний пролетить у споміні,
Віршами завітчаний в сивій давнині.

Покладання квітів. Огляд пам'ятника.

Розповідь вихователя про перебування Т.Г. Шевченка в нашому місті.

Дидактична гра «Відомі люди нашого міста»

Мета: знайомити дітей із відомими людьми рідного міста (країни); закріпити знання дітей про об'єкти культурного значення, пам'ятки, визначні місця.

Читання дітям віршів Т.Г. Шевченка. Підсумок екскурсії.

Тема заняття: «Подорож рідним містом»

Програмовий зміст: Узагальнити знання дітей про рідне місто, його визначні місця. Поповнити знання про знаменитих земляків, вшанування пам'яті про них в рідному місті. Розвивати мислення, мовлення, пам'ять. Виховувати почуття приналежності до свого народу, ціннісне ставлення до рідного краю, любов до рідного міста.

Матеріал: навчально – методичний посібник «Сторінки історії, пронумеровані пам'яттю», сюжетно-рольові ігри «Дитячий садок», «Лікарня».

План проведення: Ставайте, діти, у гурті зустрілися ми знову!

Про славні руки золоті я поведу розмову.

Ми вдячні золотим рукам, я теж їх поважаю.

Тож хочу розповісти вам, усе, що про них знаю.

Бесіда про «золоті руки». Чому руки трударів називають золотими? Одного разу зібралися люди всіх професій і почали сперечатися, чия професія найкраща. А ви як думаєте? Скажіть, хто з вас ким хоче бути, коли виросте і чому ви обираєте саме цю професію?. (Відповіді дітей.)

Розгляд фотоілюстрацій у навчально – методичному посібнику «Сторінки історії, пронумеровані пам'яттю» Миколи Пирогова. Розповідь про видатну людину, розігрування проблемних ситуацій, читання вірша «Великий лікар Микола Пирогов», бесіда за змістом твору. *Підсумок заняття.*

Конспект заняття «Експерсія до Меморіального комплексу Слави»

Програмовий зміст: Познайомити дітей з життям людей під час II Світової війни. Розповісти про героїчний подвиг народу у воєнні роки. Показати дітям Меморіальний комплекс героям революції, громадянської та II Світової війни, пояснити, чому горить Вічний вогонь. Розвивати пам'ять, мислення, зв'язне мовлення. Виховувати дбайливе ставлення до народної пам'яті, любов до Захисників Вітчизни.

Попередня робота: бесіди з дітьми про війну, розгляд ілюстрацій, читання оповідань «Дзвони пам'яті», заучування віршів на задану тему, виставка дитячих малюнків на тему «День Перемоги», прослуховування музики воєнних років.

Матеріал: навчально – методичний посібник «Сторінки історії, пронумеровані пам'яттю», вірш Т. Шкурар «Ніхто не забутий, ніщо не забуте!», дидактична гра «Відгадай, де я був?».

План проведення:

Вступна розповідь вихователя «Ніхто не забутий, ніщо не забуте!» (супроводжується читанням вірша Т. Шкурар, бесіда за змістом твору).

Експерсія до Меморіального комплексу.

Знайомство дітей з пам'ятником, мармуровою плитою, де викарбувані імена загиблих героїв, і вічним вогнем.

Зверніть увагу на пам'ятник. Який вираз обличчя у солдатів? Чому? З чого виготовлений пам'ятник? А що це за список на меморіальній дошці? Погляньте, діти, на цей вогонь, чому він постійно горить? Як розуміти слово «вічний»?

(Відповіді дітей).

Дидактична гра «Відгадай, де я був?»

Мета: закріпити знання дітей про об'єкти культурного значення, пам'ятки, визначні місця; збагачувати лексичний запас дітей, закріпити назви пам'ятників.

Підсумок експерсії.

3.4. ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У процесі ігрової діяльності, яка є провідною діяльністю в дошкільному віці, розвиваються духовні та фізичні сили дитини, її емоційна та пізнавальна сфера. В іграх відображається життя людей, їхній побут, національні традиції. Це важливе джерело засвоєння загальнолюдських цінностей. Розвивальний потенціал ігор забезпечується не лише наявністю відповідних іграшок, а й особливою творчою аурою, що її має створювати педагог.

«Галявина: пори року»

(з використанням технології мнемотехніки)

Ягодіна Г.С., вихователь КЗ «ДНЗ №30 ВМР»

Мета:

❖ Розвивати мовлення дітей: активізувати словниковий запас, вправляти дітей у побудові поширених речень, розвивати вміння складати описову розповідь; логічне мислення; уважність; пам'ять; мілку моторику рук.

❖ Вчити орієнтуватися в основних правилах поведінки в природі, закріпити знання про особливості погоди та сезонні зміни в житті природи та діяльності людини.

❖ Виховувати вміння гратися в колективі, формувати вміння контролювати та оцінювати свої дії та дії товаришів; вміння радіти за успіхи своїх друзів; бажання піклуватися про тварин та рослини.

❖ Підтримувати бажання виконувати рухові ігрові вправи.

Матеріал:

4 сектора кола (голубий, білий, жовтий, зелений) з вишитими мнемотехнічними образами (пташка, тварина, рослина, людина, смайлик, книжка). На кожному секторі є кишенька, в якій знаходяться по 6 картинок про кожну пору року. Для дітей старшої групи – кишеньки з матеріалами для складання назв пір року та карточками для звукового аналізу.

Хід гри:

Молодша група

В грі бере участь до 12 дітей. Діти стають у коло і йдуть один за одним навколо галявини «Пори року». Ведучий (вихователь) звертається до будь-кого з дітей:

*«Ти, Сергійко, поклонись,
У кишеньку подивись!»*

Всі діти зупиняються і названа дитина дістає з найближчої кишеньки картинку, вибирає для себе мнемотехнічний образ та придумує речення, в якому поєднує образ та картинку. Після цього прикріплюють картинку на мнемообраз. Далі діти знову вирушають по колу. Наступні діти вибирають собі вільні мнемообрази, поки вся галявина не буде прикрашена.

Середня група

Діти, за допомогою лічилки (пори року, частини доби, лічба до чотирьох) об'єднані у 4 команди і, ставши в коло, йдуть навколо галявини «Пори року».

Вихователь звертається до будь-кого з дітей:

*«Ти, Матвійко, поклонись,
У кишеньку подивись!»*

Всі діти зупиняються і названа дитина дістає з кишеньки своєї пори року картинку, вибирає мнемобраз (вишитий на порі року його команди) і розповідає про свою пору року. Обов'язкова умова - починати речення зі слова, пов'язаного з назвою пори року своєї команди (взимку...). Якщо відповідь правильна, то дитина прикріплює картинку на мнемобраз. Діти йдуть по колу далі. Наступний учасник гри вибирає із вільних мнемобразів.

Старша група. Діти стоять у колі, об'єднані у 4 команди: «Зима», «Весна», «Літо», «Осінь», мають емблеми, капітанів. Діти йдуть по колу навколо галявини «Пори року». Ведучий звертається до будь-кого з дітей:

«Ти, Сергійко, поклонись,

У кишеньку подивись!»

Дитина дістає 1 предмет (або картинку) з кишеньки (відповідної до своєї пори року) та вигадує чистомовку:

*«Вичка, вичка, вичка,
А у мене рукавичка!»*

Тоді дитина складає речення, де обов'язково першим словом є слово «взимку», «влітку», «весною», «восени». Дитина самостійно вибирає

відповідно одному з символів, прикріплених на галявині «Пори року» (рослини, тварини, птахи, люди, емоції, продекламувати вірш), вона складатиме речення. Якщо чистомовка і речення складено правильно, дитина кладе свою картку поверх символу, тим самим закриває його, залишаючи для інших символи, які ще не використані. В кінці капітан команди складає розповідь відповідно зображень. Виграє команда, розповідь якої найбільш повна.

Ускладнення для молодшої групи:

1. Зобразити за допомогою рухів образи тварин, птахів.

Ускладнення для середньої групи:

1. Згадати свята відповідної пори року.
2. Правила поведінки в природі.

Ускладнення для старшої групи:

1. Викласти з букв назву пори року.
2. Зробити звуковий аналіз слів – назв пори року.
3. Згадати твори живопису про певну пору року.
4. Впізнавати зображення в зашифрованих символах, літерах.

«Уважний українець»

Мета: вчити дітей знаходити спільні елементи серед зазначеної групи. Збагачувати знання дітей про особливості українського національного одягу. Розвивати увагу, спостережливість, пам'ять. Виховувати любов до української культури та інтерес до гри.

Обладнання: дев'ять різних за сюжетом картинок розміщені у три ряди, кожна картинка з ряду має спільний елемент. Розглядають рядки по вертикалі та по горизонталі.

Хід гри:

Завдання дітей - знайти спільні елементи у кожному ряду зображень:

Ряди по горизонталі:

1. На всіх малюнках є дівчинка українка.
2. Усі тримають руки в боки.
3. Усі їдять яблука.

Ряди по вертикалі:

1. Є хлопчики українці.
2. На кожній картинці зображена хата.
3. Зображено кущ калини в кожній картинці.

Ускладнення:

- Знайди спільне у всіх картинках.

«Українська квітка»

Мета: закріпити знання дітей стосовно державної та народної символіки України. Розвивати уважність, пам'ять, зосередженість. Виховувати любов до Батьківщини.

Обладнання: зображення державних та народних символів України та іншої держави (Канади), розміщені по колу, почергово.

Хід гри: діти отримують аркуш паперу, на якому по середині зображене коло з написом «Україна». Навколо розміщені символи України та іншої держави почергово. Наприклад: герб України, герб Канади, прапор України, прапор Канади, національний головний убір українки та канадки...

Завдання: створити п'ятипелюсткову квітку з українською символікою. Дитина обводить фломастером тільки українські символи, інші залишаються поза пелюсткою. Якщо завдання виконано правильно, то квітка виходить правильної форми.

Ускладнення:

- Скласти коротку розповідь про один з символів.
- Назвати символи України, що не зображені.

«Де розташований пам'ятник?»

Мета: продовжувати знайомити дітей із пам'ятниками міста; учти орієнтуватись у рідному місті; закріпити знання, отримані в бесідах із педагогом;

розвивати пам'ять, мовлення; виховувати патріотичні почуття на основі активізації знань дітей про відомі пам'ятники рідного міста, містечка.

Обладнання: картки (світлини) із зображенням пам'ятників.

Хід гри: Вихователь демонструє дітям зображення пам'ятників, просить розповісти, де встановлений кожен пам'ятник, кого (що) символізує.

«Відомі люди нашого міста»

Мета: знайомити дітей із відомими людьми рідного міста (країни); закріпити знання дітей про об'єкти культурного значення, пам'ятки, визначні місця; розвивати пам'ять, мовлення; формувати патріотичні почуття на основі бесіди про відомих людей рідного міста; виховувати гордість за своє місто.

Обладнання: портрети (світлини) відомих містян, співвітчизників.

Хід гри: Вихователь показує портрети, пропонує дітям назвати того, хто зображений на портреті; розповісти, чим ця людина відома, де знаходиться (встановлений) пам'ятник.

«Подорож містом»

Мета: закріпити знання дітей про рідне місто, його визначні пам'ятки; розвивати пам'ять, увагу, зв'язне мовлення; виховувати патріотичні почуття через активізацію позитивного ставлення дітей до рідного міста.

Обладнання: світлини (картинки) з краєвидами рідного міста.

Хід гри: Вихователь показує дітям світлини визначних місць і пропонує назвати їх; згадати, з ким діти були там, чим їм запам'яталась пам'ятка.

«Зачароване місто»

Мета: закріпити уявлення дітей про архітектуру сучасних будівель та споруд; познайомити з архітектурними особливостями міста; формувати патріотичний світогляд на основі активізації інтересу до рідного міста.

Обладнання: альбом з контурними зображеннями будівель та інших споруд сучасного міста; світлини з зображенням тих самих будівель та споруд.

Попередня робота: перед початком гри вихователь проводить з дітьми міні-бесіду: Як називається наша країна? Як називається місто, в якому ви живете?

Які вулиці, площі міста ви знаєте? Як називається вулиця, на якій ти живеш?

Які пам'ятники є в нашому місті? Яких відомих людей, що прославили наше місто, ви знаєте? Звідки ви це знаєте? Хто вам про це розповів? Що ще цікавого ви хотіли б дізнатися про наше місто?

«Загадкові силуети»

Мета: проводити патріотичне виховання через активізацію знань про визначні місця рідного краю; розвивати творчу уяву, пам'ять, мислення; закріпити знання дітей про визначні місця свого міста, країни.

Обладнання: картки із зображеннями пам'ятників, площ, визначних місць як рідного міста, у вигляді затемненого силуетів.

Хід гри: Діти за запропонованими силуетами вгадують, що зображено на картці. Цю гру можна проводити як з усією групою, так і у вигляді командного змагання.

«Визначні пам'ятки міста»

Мета: формувати патріотичний світогляд на основі активізації знань про

визначні пам'ятка рідного міста, країни; закріпити в дітей знання про рідну країну, місто (село), які вони отримали під час бесід із вихователем; розвивати пам'ять, мислення зв'язне мовлення.

Обладнання: картки із зображеннями пам'ятників, площ, визначних місць рідного міста.

Попередня робота: провести бесіду за кожною картою; вихователь розповідає, що на ній зображено, чому це місце стало відомим, у якому місці воно розташоване.

Хід гри: Вихователь показує картку дітям, а вони називають, що на ній зображено. Дитина може також пояснити, чим відома та де розташована ця пам'ятка. Інші діти можуть допомагати.

«Відгадай, де я був?»

Мета: закріпити знання дітей про об'єкти культурного значення, пам'ятки, визначні місця; збагачувати лексичний запас дітей, закріпити назви пам'ятників; розвивати мовлення, пам'ять, мислення; виховувати патріотичні почуття до рідного міста.

Хід гри: Вихователь читає літературний матеріал до гри, а діти визначають, де вони були:

Слава вічна, пам'ять довга про воєнні ті роки.

І безстрашся тих героїв – в обелісках назавжди.

(Меморіал Слави)

***

Милі хлопці – добровольці – всі синочки молоді.

І матуся дорога їх чекає у вікні.

Вся засмучена, в тривозі, очі стомлені від сліз,

І надія все жевріє у розірваній душі.

(Пам'ятник воїнам-афганцям)

***

Пам'ятники чи обеліски, в них історія живе.

Дзвони горя і тривоги линуть з полум'я біди.

(Пам'ятний знак вшанування пам'яті жертв Чорнобильської трагедії)

***

Летить птиця-лебедиця, а в ній лебеді сидять.

Хочуть миру, хочуть щастя, а потрібно воювати.

(Пам'ятний знак на честь льотчиків-визволителів)

3.5. ДИДАКТИЧНА ГРА «ВИШИВАНОЧКА»

З досвіду роботи КЗ «ДНЗ № 71 ВМР»

Завдання:

Долучити дітей до чарівного світу народного мистецтва - вишивки. Поглибити знання дітей про характерні ознаки традиційної української народної вишивки на прикладі рушників. Ознайомити з видами українських рушників та особливостями регіональної клембівської вишивки.

Вчити створювати візерунки за мотивами традиційної української народної та регіональної клембівської вишивки на рушниках. Розвивати композиційні навички створення візерунків традиційної української народної вишивки за характерними особливостями елементів орнаментальних сюжетів (рослинний, геометричний, зооморфний) та виду рушників. Вчити моделювати візерунки за мотивами регіональної клембівської вишивки. Збагатити уявлення дітей про симетрію, ритм, колорит.

Удосконалювати навички лічби та вміння орієнтуватися на площині. Розвивати дрібну моторику руки, вміння працювати зі схемами, естетичний смак, творчі здібності, почуття симетрії.

Виховувати інтерес до творів декоративного мистецтва, естетичне сприймання світу, бажання створювати власні художні образи в процесі творчої діяльності.

Ігрове завдання:

1. Добирати необхідні елементи за характерними особливостями елементів орнаментальних сюжетів та виду рушника.
2. Викладати візерунки клембівської вишивки за схемою.

Ігрові правила :

1. Обирати елементи тільки певної групи орнаментальних сюжетів та виду рушника.
2. Візерунки за схемою викладати швидко та точно.
3. Виграє той, хто не допустив помилок.

Ігрові дії :

1. Слухати і викладати.
2. Слухати і показувати.
3. Дивитися і викладати.
4. Запам'ятовувати та відтворювати.
5. Добирати необхідні елементи.

Кількість учасників: від 6 до 10 дітей.

Результат гри:

1. Діти розрізняють види орнаментів (рослинний, геометричний, зооморфний) та види рушників (весільний, рушник - утирач, рушник - стирач, рушник - росяничка, рушник – грайлик)
2. Вміють створювати візерунки за мотивами традиційної української народної та регіональної клембівської вишивки.
3. Орієнтуються в кольорах та елементах різних візерунків орнаментальних сюжетів.
4. У дітей удосконалені навички лічби та вміння орієнтуватися на площині.

Матеріал:

1. Набори елементів орнаментальних сюжетів: рослинного та зооморфного (мал.1), геометричного (мал.2) за мотивами традиційної української народної вишивки.
2. Схеми для викладання візерунків за мотивами регіональної клембівської вишивки:
  - 15 шт. – схеми для точного викладання (мал.3)
  - 12 шт. – схеми - половинки (мал.4)

- 12 шт. – схеми на заміну кольору (мал.5)

3. Набори мозаїки для викладання візерунків за мотивами регіональної клембівської вишивки. (мал.6)
4. Силуети рушників 20см. х 30см. для викладання візерунків за мотивами регіональної клембівської вишивки. (мал.7)
5. Силуети рушників 35см. х 15см. для викладання візерунків за мотивами української народної вишивки. (мал.8)
6. Ілюстрації різних видів рушників.
7. Зразки різних видів візерунків за мотивами традиційної української народної та регіональної клембівської вишивки.
8. Інформаційна довідка: види орнаментальних сюжетів, види рушників, особливості клембівської вишивки.

Опис технології виготовлення матеріалу:

1. Набори елементів орнаментальних сюжетів рослинного, зооморфного геометричного за мотивами традиційної української народної вишивки виготовлені з фетру. За допомогою вишивки нитками «муліне» зроблені прожилки на листі, вишиті півники, з'єднані смужки геометричного орнаменту. Окремі деталі з'єднані за допомогою клею.
2. Силуети рушників 35см. х 15см. для викладання візерунків за мотивами традиційної української народної вишивки зшиті з «канви» та фольги.
3. Силуети рушників 20см. х 30см для викладання візерунків за мотивами регіональної клембівської вишивки виготовлені шляхом ламінування канви.
4. Набори мозаїки для викладання візерунків за мотивами клембівської вишивки виготовлені з ламінованого фоміарану.

Мал.1

Набори елементів рослинного та зооморфного орнаментальних сюжетів

Мал.2 елементів

Набори геометричного орнаментального сюжету

орнаментального сюжету

Мал.3 Зразки схем для точного викладання візерунків за мотивами клембівської вишивки

Мал.4 Зразки схем – половинок для викладання візерунків за мотивами клембівської вишивки

Мал.5 Зразки схем на заміну кольору для викладання візерунків за мотивами клембівської вишивки

Мал.6 Набори мозаїки для викладання візерунків за мотивами клембівської вишивки.

Мал.7 Силуети рушників для викладання візерунків за мотивами клембівської вишивки

Мал.8 Силуети рушників для викладання візерунків за мотивами традиційної української народної вишивки.

І БЛОК

«Склади візерунок»

Мета: поглибити знання дітей про характерні ознаки традиційної української народної вишивки на прикладі рушників. Вчити створювати візерунки за мотивами традиційної української народної вишивки на рушниках. Розвивати композиційні навички створення візерунків традиційної української

народної вишивки за характерними особливостями елементів орнаментальних сюжетів: рослинний, геометричний, зооморфний. Збагатити уявлення дітей про симетрію, ритм, колорит. Удосконалювати навички лічби, орієнтування на площині. Розвивати мислення, пам'ять, зорову орієнтацію. Виховувати інтерес до створення орнаменту.

Попередня робота: вихователь ознайомлює дітей з особливостями елементів орнаментальних сюжетів рослинного, геометричного та зооморфного за мотивами традиційної української народної вишивки під час роботи в народознавчому куточку та інших форм роботи.

«Розклади елементи»

Вихователь пропонує дітям розкласти всі елементи на три групи та назвати кожен групу.

Ускладнення:

Дітей об'єднують в групи по кілька чоловік. Виграє команда, яка швидше і правильно розкладе всі елементи

«Я назву, а ви покажіть»

Вихователь називає елемент певної групи. Спочатку геометричної, потім рослинної чи зооморфної, а діти показують і називають до якої орнаментальної групи належить елемент.

Ускладнення:

Вихователь називає елементи з різних груп орнаментальних сюжетів в довільній послідовності..

«Викладіть як я»

Вихователь викладає візерунок певної орнаментальної групи чи об'єднує елементи груп, а діти викладають в себе і називають орнаментальний сюжет. (Мал.9)

Ускладнення:

Вихователь викладає візерунок лише з однієї сторони, а діти викладають з обох сторін

«Подивись, запам'ятай і виклади»

Вихователь викладає візерунок. Діти спостерігають. Потім вихователь рахує до п'яти і забирає свій візерунок. Діти викладають по пам'яті.

Ускладнення:

Вихователь показує вже викладений візерунок. рахує до п'яти і забирає. Діти викладають по пам'яті.

«Склади візерунок»

Вихователь пропонує дітям викласти візерунок певної орнаментальної групи за визначений час. (Мал.10.)

Ускладнення:

Вихователь пропонує викласти візерунок з певним елементом.

Вихователь пропонує викласти візерунок з певною кількістю елементів.

«Слухай і викладай»

Дана гра проводиться за принципом слухового диктанту. При цьому використовується вся площа силуету рушника по довжині. Вихователь називає елементи рослинного та зооморфного орнаментальних сюжетів і місце його розміщення, а діти викладають. Наприклад: посередині три троянди,

ліворуч від троянд три пелюстки, праворуч від троянд три пелюстки, вверху троянд 2 голуби, внизу під трояндами 1 велика калина і дві маленьких і т.д. (Мал.11)

Ускладнення:

Використовується вся площина силуету рушника по ширині. Слуховий диктант проводиться з елементами геометричного орнаментального сюжету. Наприклад: одна широка червона лінія, три тонких чорних ліній, одна широка чорна лінія, дві ребристі червоні і т.д.

«Роби разом»

Дітей об'єднують у пари. По черзі діти виконують роль ведучого. Спочатку одна дитина викладає візерунок зі свого краю, а інша спостерігає і викладає зі свого. Потім вони міняються ролями.

Ускладнення:

Вихователь називає обов'язкові елементи для візерунка для кожного ведучого.

Мал.9 Гра «Викладіть як я»

Мал.10 «Склади візерунок»

Мал.11 «Слухай і викладай»

II БЛОК

«Види рушників»

Мета: ознайомити з видами українських рушників. Вчити створювати візерунки відповідно до виду рушника. Удосконалювати композиційні навички створення візерунків. Розвивати почуття симетрії, ритму. Виховувати інтерес до традицій українського народу.

«Рушник - росяничка, рушник – грайлик»

Вихователь демонструє ілюстрації із зображенням рушників: рушник - росяничка, рушник – грайлик. Пояснює їх призначення. Пропонує дітям назвати відмінності у елементах. Спочатку діти викладають рушник – росяничку, потім рушник – грайлик.

Ускладнення:

Діти створюють візерунки за бажанням або в залежності від своєї статі. (Мал.12)

«Рушник – утирач, рушник – стирач»

Вихователь демонструє ілюстрації із зображенням рушників: рушник – утирач, рушник – стирач. Пояснює їх призначення та разом з дітьми називають відмінності у візерунках (відрізняються насиченістю ліній та їх розміщенням). Пропонує дітям викласти візерунки за зразком вихователя.

Ускладнення:

Діти створюють візерунки за принципом слухового диктанту. (Мал.13)

Вихователь називає вид рушника, а діти створюють візерунок. (Мал.14)

«Дерево життя»

Вихователь знайомить дітей з одним із ведучих рослинних символів у прикладному мистецтві – «деревом життя». Демонструє ілюстрації, пояснює його значення та структуру. Демонструє найбільш поширений в українській вишивці і близький за своє композиційною структурою до «дерева життя» мотив «вазон». Пояснює на яких рушниках найчастіше можна зустріти. Спільно з дітьми визначають його структуру. Пропонує дітям викласти мотив «вазон» за зразком вихователя. (Мал.15)

Ускладнення:

Діти створюють мотив «вазон» самостійно, добираючи елементи.

«Весільний»

Вихователь демонструє ілюстрації із зображенням весільних рушників, пояснює їх призначення. Пропонує дітям назвати елементи візерунка весільного рушника, а потім дітям викласти візерунки.

Ускладнення:

Діти створюють візерунки за принципом слухового диктанту.

«Відгадай»

Вихователь називає елемент, який відноситься до певного виду рушника, а діти називають вид рушника і викладають його візерунок.

Ускладнення:

Вихователь називає вид рушника, а діти його елементи

«Хто найкращий»

Вихователь називає певний вид рушника, а діти викладають візерунок. Той, хто виконає швидше і правильно, отримує фішку. Гра продовжується, поки не назвуть всі види рушників. По закінченню гри діти рахують свої фішки. У кого їх найбільша кількість, той отримує нагороду «Кращий знавець рушників».

Мал.12 «Рушник -
грайлик»

росяничка, рушник –

Мал. 13 Рушник – утирач

Мал.14 «Рушник – стирач»

Мал. 15

«Дерево життя»

ІІІ БЛОК

«Клембівська вишивка»

Мета: ознайомити з особливостями клембівської вишивки: технікою виконання, кольоровою гамою, елементами. Вчити моделювати візерунки за мотивами клембівської вишивки. Розвивати вміння користуватися схемами, удосконалювати навички лічби. Виховувати інтерес до декоративно-прикладного мистецтва рідного краю.

«Виклади візерунок»

Вихователь демонструє ілюстрації із зображенням клембівської вишивки. Знайомить дітей з особливістю техніки виконання вишивки та кольоровою гамою.

Кожній дитині пропонується схема за якою дитина повинна викласти візерунок. (Мал.16, 17,18) За командою діти починають викладати. По мірі того, як дитина виконує завдання їй пропонується інша схема.

«Доповни візерунок»

Кожній дитині пропонується схема на якій зображена лише одна половина візерунка. За командою діти викладають зображену половинку та її симетричну частину. (Мал.19,20)

«Зміни колір»

Кожній дитині пропонується схема візерунка на якій вказано зміну кольору деяких елементів на інший. За командою діти починають викладати візерунок, замінюючи колір.

Ускладнення до ігор:

1. Дітям пропонують схеми з більшою кількістю елементів.
2. На викладання відводять певний час.

«Придумай візерунок»

Вихователь пропонує дітям уявити себе майстрами клембівської вишивки і створити власні візерунки, використовуючи ілюстрації зі зразками візерунків клембівської вишивки.

Ускладнення:

1. Створюють візерунки за уявою.
2. На викладання відводять певний час.

*Мал.16,17
візерунок»*

«Виклади

Мал.18 «Виклади візерунок»

*Мал.19 «Доповни
візерунок»*

Мал.20 «Доповни візерунок»

3.6. ПЛАН РОБОТИ ГУРТКА «Я – МАЛЕНЬКИЙ ВІННИЧАНИН»

Сокиринська Н.Д., методист КУ «ММК
Малафеева Л.В., вихователь КЗ «ЗДО №20 ВМР»

Тематичний тиждень	Тема, форма проведення	Мета
«Знайомтесь – це я»	«Мое місто – моя гордість» (екскурсія трамваем по місту)	Продовжувати знайомити дітей з рідним містом, рідним краєм, з краєзнавчими об'єктами своєї області: економічними, історичними, культурно – мистецькими, які об'єднані історичними зв'язками, особливостями. Виховувати гордість за своє місто.
	«Легенди рідного краю» (театралізоване дійство)	Познайомити дітей з легендами рідного краю історичного змісту та соціального. Запропонувати дітям розіграти одну з легенд історичного змісту в ролях. Розвивати мовлення, пам'ять, артистизм. Виховувати цікавість до історичного минулого Вінниччини.
«Дитячий садок, здрастуй»	«Іграшки Вінниччини» «Подільська іграшка» (Заняття)	Сприяти збагаченню ігрового досвіду дитини з народними іграшками Вінниччини, матеріалом з якого виготовляється іграшка. Продовжувати формувати розуміння цінностей речей, які вироблені руками дорослих. Поглибити знання дітей про народні іграшки різних регіонів України, вчити упізнавати їх за характерними особливостями регіонів. Виховувати повагу до майстрів народної іграшки.

	«Народний гурток – умільці» (ліплення та розфарбовування «Свищика – баранця»)	Вчити дітей виготовляти народну іграшку з глини «свищика – баранця». Звернути увагу на його характерні ознаки. Розвивати у дітей уяву, творчі здібності, дрібну моторику рук. Виховувати наполегливість, акуратність, зацікавленість до виготовлення народної іграшки, та бажання допомагати один одному.
«Осінь в гості завітала»	«Подаруємо козакам мальований посуд. Косівський посуд» (екскурсія до музею керамічних виробів в краєзнавчому музеї).	Продовжувати знайомити дітей з українським народним ремеслом – гончарством, з його історичними витокami і сучасними використанням, прилучати дітей до культури минулого свого народу. Навчати виявляти схожість і відмінність у витворах українських майстрів. Закріпити знання про різноманітні види розпису. Виховувати відчуття гордисть за роботу українських майстрів.
	«Підбери посуд до святкового столу» (декоративне малювання Косівським розписом).	Навчати дитину визначати матеріал, з якого виготовлений посуд та його призначення. Викликати бажання розписувати вироби Косівським розписом. Розвивати мислення, пам'ять, уяву та творчисть, дрібну моторику рук. Виховувати акуратність в роботі та бажання допомагати один одному.
«На бабусинім подвір'ї»	«Рушничок – рушничок кольорова доріжка» (відвідування міні-музею «Рушничок»)	Поглибити знання дітей про український рушник, як народний символ. Розширити знання про значення кольорів та елементів на вишитому рушнику. Виховувати повагу до майстрів – вишивальників, та шану до українського рушника.
	«Бабусині рушники» (декоративне малювання)	Закріпити з дітьми види розпису рушників, вправляти в підборі кольорів, та розташуванні квітів на одній відстані одна від одної, складаючи візерунок самостійно. Виховувати емоційне ставлення до давно виконаної роботи.
«Осінні канікули»	«Гей на Ярмарок! Всі на Ярмарок» (спільна творча робота)	Створити умови для дитячого самовираження, задоволення від спільного створення (облаштування) ярмарку. Розвивати мовлення, пам'ять, артистизм. Виховувати цікавість до звичаїв свого народу.

«Мій дім, моя країна»	«Село на милій Україні, неначе писанка, село» (екскурсія в краєзнавчий музей)	Познайомити дітей із особливостями українського національного Подільського житла. Систематизувати та закріпити знання дітей про життя українців, їхній побут, предмети вжитку, національні відмінності між ними. Виховувати цікавість до історичного минулого українського національного житла.
	«Меблі для Одарчиної хатинки» (колективне конструювання з покидькового матеріалу)	Продовжувати навчати дітей детального сенсорного аналізу предметів, які знаходяться поруч. Вчити конструювати з покидькового матеріалу предмети домашнього вжитку, при цьому називати їх складові частини. Розвивати уяву, фантазію, творчі здібності, дрібну моторику рук. Викликати задоволення у дітей від кінцевого результату.
«Хто як до зими готується»	«Національний костюм» (розглядання фотоальбому)	Познайомити дітей з традиційними ознаками та відмінностями українського одягу між регіонами України. Навчити дітей називати матеріал із якого виготовлено одяг, прикраси, взуття. Уточнити назви деталей одягу. Виховувати бережливе ставлення до взуття та одягу.
	«Сорочка – вишиванка» (декоративне малювання)	Продовжувати вчити дітей малювати за мотивами української вишиванки, заповнювати середину смужки вишиванки елементами, кайму – дрібними, малювати потрійні мазки. Розвивати вміння самостійно добирати кольори, визначати середину форми. Виховувати акуратність та самостійність.
«Малятам про фахи, про професії мамі і тата»	«Всі професії важливі» (екскурсія до хлібокомбінату).	Познайомити дітей з професією пекаря та з виготовленням хлібобулочних виробів. Розширити знання дітей про вирощування хліба, про зберігання зерна та борошна. Формувати свідомість до цінності хліба. Виховувати почуття гордості за своє місто, позитивне ставлення до праці і шанобливе ставлення до хліба.
	«Свято короваю» - розвага.	Створити умови для закріплення знань про працю хлібороба, про шану до його праці. Прослідкувати шлях від зерна до буханки хліба. Виховувати дбайливе ставлення до хліба, патріотичне почуття до рідної землі, своєї родини, розвивати зв'язне мовлення, збагачувати активний словниковий запас.

«Ой прийшла до нас Зима»	«В художньому музеї» (розглядання репродукції українських художників)	Учити бачити красу зимової природи, помічати зміни, порівнювати з іншими порами року. Пробуджувати інтерес до зображення зимових пейзажів у творах українських художників. Навчати бачити зміни настрою в природі через застосування художниками різних відтінків кольорів. Виховувати цікавість до репродукції українських художників.
	«Прихід Зими» (створити виставки картин з нетрадиційного малювання).	Запропонувати дітям створити картини зимового пейзажу нетрадиційними способами малювання (пір'ячком, серветками, зжатым папером, пензликом для клею, трафаретом). Виховувати бажання створювати картини власноруч. Розвивати здатність дивитись на світ і бачити його очима художника, помічати і творити красу. Формувати естетичний смак, розвивати творчість, фантазію, уяву, спостережливість.
«Хоровод зимових свят»	«Свято нашої родини» (Бесіда з розгляданням ілюстрацій)	Поглибити знання дітей щодо святкування традиційних зимових свят (Андрія, Миколая, Нового року, Різдва, Щедрівки) додержування народних традицій. Навчити дитину цінувати рідну домівку, відчувати її атмосферу добра, тепла, затишку. Виховувати повагу до традицій українського народу.
	«Щедрий вечір – добрий вечір» (розвага)	Відтворити обряд проведення щедрівок та бажання відроджувати і оберігати народні звичаї: розвивати усне мовлення, артистизм. Формувати відчуття краси рідної мови. Викликати у дітей бажання робити добре і мудре. Виховувати почуття любові до рідного краю.
«Добре – погано»	«Ми – майбутнє твоє, Україно» (виховний захід до дня соборності України)	Ознайомити дітей з історією України та розширити знання про державні та національні символи. Розвивати мову, мислення дітей, пам'ять, увагу, патріотичні та естетичні почуття. Формувати бажання якомога більше дізнатися про історичне минуле своєї Батьківщини. Виховувати почуття любові і гордості за неї, бажання берегти народні звичаї, традиції.
	«Мій рідний край». Коллективна робота (створити панно із солоного тіста)	Продовжувати навчати дітей вирізати та вичавлювати зображення предметів із солоного тіста, розфарбовувати деталі з врахуванням традицій українського мистецтва. Залучати до створення сюжету майбутньої композиції. Заохочувати дітей виявляти ініціативу, творчість. Виховувати бажання співпрацювати разом з однолітками, вболівати за успіх спільної справи.

«Цікавий світ навколо»	«Український фольклор» (заняття – подорож у минуле)	Ознайомити дітей з витоками народознавства, з малим жанром українського фольклору (колисанками, скоромовками та лічилками). Розширити знання дітей про українські обрядові пісні, про пісні - веснянки. Виховувати цікавість до українського фольклору.
	«Наша мова – барвінкова» (літературний вечір з використанням народного фольклору, до міжнародного дня рідної мови)	Створити умови для популяризації українського мовлення, дати дітям пережити радість від виконання пісень, поетичних творів, фольклорних жанрів рідною мовою. Розвивати пам'ять, артистизм, творчі здібності. Виховувати любов до рідної мови.
«В гостях у лісових друзів»	«Стрітення – весни провісник» (розвага)	Поглибити знання дітей про звичаї та традиції українського народу на свято Стрітення, дати поняття про етимологічне значення назви місяця лютого. Розвивати мовлення, словник дітей новими словами. Вправляти у ліпленні жайворонка, як провісника весни, супроводжуючи роботу веснянками та закличками. Виховувати інтерес до звичаїв та традицій нашого народу.
	«У світі тварин і птахів» (екскурсія до зоопарку міста)	Узагальнити і систематизувати уявлення дітей про тварин нашої країни. Розвивати у дітей пам'ять, логічне мислення, уяву. Активізувати словник дітей словами (ветеринар, екскурсовод). Виховувати турботливе ставлення до тварин, культуру поведінки та пізнавальний інтерес до об'єктів природи.
«Книжка вчить, як у світі жити»	«Т. Шевченко – майстер слова та пензля» (екскурсія до пам'ятника та до музею Т.Г. Шевченка з покладанням квітів)	Розширити знання дітей про життя і творчість Т.Г. Шевченка. Розвивати етику мовної поведінки. Виховувати взаємоповагу до товаришів, милосердя, шанобливе ставлення до батьків, любов до поезії, до рідної мови, до краю, де народився, до його історичних надбань.

	«Золоті перли поезії Т.Г. Шевченка» (літературна вікторина)	Узагальнити знання дітей про творчість Т.Г. Шевченка. Познайти з його творами (художніми та літературними). Залучати дітей до декламування віршів, вчити осмислювати і співпереживати прочитане. Розвивати пам'ять, творчі здібності, артистизм. Виховувати зацікавленість до творчості Т.Г. Шевченка.
«Ой весна днем красна»	Автобусна мандрівка містом. (Екскурсія містом)	Продовжувати знайомити дітей з рідним містом, з краєзнавчими об'єктами міста. Формувати знання дітей про історичне минуле міста, історичні події та архітектурні пам'ятки. Виховувати гордість за своє місто.
	«Про що співає гончарний круг» (Міні – музей керамічних виробів) (творче заняття, Подільська, Опішнянська кераміка)	Продовжувати знайомити дітей з українським народним ремеслом – гончарством, зокрема з Подільською та Опішнянською керамікою, з історичними витоками і сучасним використанням, привчати до культури минулого свого народу; навчити виявляти схожість і відмінність; прищеплювати зацікавленість до вивчення витворів українських майстрів. Закріпити знання про різноманітні види розпису. Викликати бажання оздоблювати вироби. Розвивати мислення, пам'ять, уяву та творчість, дрібну моторику рук. Виховувати відчуття гордості за українських майстрів.
«Канікули, канікули – весела це пора»	«Мандрівка в царину Природи» (екскурсія до скверу)	Продовжувати вчити дітей розпізнавати дерева, кущі, трав'яні рослини, що ростуть в Україні, в нашому регіоні; знати місця, де вони ростуть, їхню будову й функції окремих частин рослин, умови для їхнього нормального росту й розвитку. Навчати упізнавати рослини за назвою, характерними особливостями стовбура, листя, квіток. Дати знання, що рослини можуть бути однорічними, дворічними і багаторічними. Виховувати любов та бережливе ставлення до природи.
	«Подорож в минуле» (краєзнавчо – туристична подорож в краєзнавчий музей Вінниці з зупинками біля пам'ятних місць)	Узагальнити знання дітей про історичне минуле міста, історію його виникнення, історичні події та архітектурні пам'ятки. Показати велич і особливості архітектурних досягнень в ті часи за допомогою фотоматеріалів давнього міста, спогадів та розповідей старожилів. Виховувати у дітей почуття захоплення і гордості досягненнями рідного краю.

«На Землі, у воді і на небі»	«Ми подорожуємо» (екскурсія пароплавом по річці Південний Буг) – подорож вихідного дня.	Ознайомлювати дітей з природою рідного краю: з різноманітністю рослинного світу річки, визначати, які види комах знаходяться біля річки, дослідити зв'язки, які є між рослинами та тваринами на березі річки. Виявити рівень забруднення річки, обмірковувати можливості поліпшення її екологічного стану. Провести інструктаж з техніки безпеки на воді. Виховувати бережливе ставлення до рідної природи.
	«Мандрівка містом» Гра – подорож	Вчити дітей розповідати, що бачили і що чули, не поспішаючи, послідовно, використовуючи необхідні слова про побут, працю людей, засоби пересування і зв'язку, вчити домовлятися з товаришами, узгоджувати свої дії з діями інших дітей, додержуватись правил гри. Виконувати дружні відносини між дітьми.
«Весняні клопоти і турботи»	«Готуємось до Великодня» (заняття – бесіда)	Формувати уявлення про великоднє свято та його атрибути, ознайомити дітей з обрядами та повір'ями великоднього тижня. Познайти з писанкою та крашанкою, з народними віруваннями та традиціями, значенням вербових гілочок для народу. Виховувати повагу до традицій українського народу.
	«Я писанка-красуня у рисках і квітках» (виготовлення писанки в техніці витинанки)	Познайти дітей з писанками, як витворами декоративно-вжиткового мистецтва та їх символікою (знак сонця, води, землі, дерева). Вправляти дітей у вирізанні з паперу, складеного вчетверо овалу, дірочок, смужок та інших візерунків, наклеювати ажурну деталь на картон, утворюючи витинанку. Закріпити вміння описувати предмет. Збагачувати словник епітетами. Формувати уявлення про великоднє свято та його атрибути, розвивати емоційно чуттєву сферу дітей. Виховувати повагу до культурної спадщини українського народу.
«Мій рідний край – моя земля»	«Тих днів не померкне слава» (Екскурсія до меморіалу Слави, з покладанням квітів).	Формувати у дітей поняття про свято Перемоги, про вшанування українськими людьми пам'яті бійців, які захищали нашу землю. Вчити правильно поводитися біля пам'ятника. Розвивати шанобливе ставлення до Героїв. Виховувати почуття вдячності.

	«Український віночок – символ українського народу» (розвага).	Ознайомити дітей з вінком – оберегом, розкрити значення кожної квітки (ромашки, незабудки, маку, чорнобривця, волошки), кольорів стрічок. Вправляти в умінні рухатись ритмічно, співвідносити рухи з характером музики. Розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення, естетичний смак. Виховувати почуття національної гордості, інтерес до національних оберегів.
«Наші досягнення»	«Не буває людини без рідної Батьківщини» (комплексне заняття)	Закріпити знання дітей про Батьківщину; усвідомлення понять «країна», «рідне місто», «рідний край», «родина», «своя домівка» та змісту добросусідських стосунків. Розвивати зв'язне мовлення; вчити складати короткі розповіді з власного досвіду; розуміти віршований текст і давати конкретні відповіді на запитання за його змістом. Закріпити навички малювання нетрадиційним способом, розвивати творчу уяву, здібності, естетичний смак. Виховувати любов до Батьківщини, рідного краю, повагу до членів своєї родини.
	«Створення міні-музею» «Наші вироби»	Залучати дітей до створення міні – музею, облаштування його виробами, зробленими руками дітей. Формувати розуміння цінності речей, які виготовлені своїми руками. Вчити бачити в своїх роботах та в роботах товаришів прекрасне, вчити милуватися і захоплюватися ними. Виховувати бажання співпрацювати разом з однолітками.

3.7. ЛІТЕРАТУРНА СКРИНЬКА

(Ягодіна Г.С., Малафєєва Л.В., Шкурак Т.О.)

«ЯК НЕДАРМА НА СВІТІ ПРОЖИТИ»

Ти недарма на світі прожив,
Якщо місто своє ти любив!
Ти не дарма на світі прожив,
Якщо хоч одне деревце посадив!
Ти не дарма на світ народився,
Якщо місцем, де жив, ти гордився!»

Галина Ягодіна

«ЗВИЧАЙНА РІЧ БЕЗЦІННОЮ БУВАЄ...»

Візьмеш до рук ти кухлик або миску,
Нагнешся до відра старого низько
І мовби відгук з часу пролунає:

«Нічого вічного ніде немає...».
Ти обережно ставиш на полицю,
Бо тут ще прадід, мабуть, пив водицю.
В речей звичайних теж життя своє.
Нехай твій син ще з кухлика поп'є.

Галина Ягодіна

«ГАРНИЙ ТИЖДЕНЬ»

Встав першим Понеділок, музику включив
І на зарядку всіх нас запросив.
За ним Вівторок спозаранку:
«Все, як годиться, всіх звезду сніданком».
Вже Середа швиденько стала
Чистенькою водою всіх вмивала.
Четвертим був Четвер завзятий
Всіх одягнув і не забув їх причесати.
А П'ятниця їх теж не підвела-
Робочий тиждень на роботу підвезла.
Як і у нас, у них все відбувалося:
Змагалися, трудилися, навчалися.
Робочими були ці дні.
За ними наступали вихідні.
Весь день Субота клопоталася
Варила, прала, прибиралася.
Хоч вихідний, а що і говорити,
Щоб відпочити - треба все зробити.
А тут Неділя зранку гарно вбралася,
Попила чаю і у парк зібралася.
Там погуляла, з друзями зустрілася,
За гарний тиждень низько всім вклонилася.

Галина Ягодіна

«СІРА ФАРБА»

Жив Новий День, біленький був, як сніг
Все плани будував, багато що він міг.
Була в нього сестричка і звали її Нічка,
Чорненькою вродилася і дуже цим гордилася.
Любили брат з сестрою всіх людей
І їх підтримати завжди намагалися.
Була одна лиш прикрість -
Вдвох вони ніколи так і не стрічалися.
Бо коли День наставав,
Він кожному роботу роздавав.
Той йшов навчатися, хтось працювати,
А дітки йшли в садок навчатись і казки читати.
А коли Нічка в володіння заступала-

Всім людям відпочинок дарувала.
Стелила ковдри, сон солодкий слала
І з мамою колиску колисала.
От якось каже День до матінки Землі,
Й до татка Сонця, що для всіх сія.
«У мене є улюблена сестра,
Шкода мені, що братика нема.
Я хочу брата, щоб на ніч був схожий,
Такий смуглявий, добрий, гожий.
Нічого не жалітиму для брата,
Я хочу фарби білої для нього дати.
Я теж любити буду брата
І чорну фарбу можу дарувати.
Хай буде трохи схожий він на День
Таким же світлим, добрим для людей».
Нічого в світі так не відбувається
Що буде, коли фарби ці змішаються?
Зараз дізнаємось і я і ти
Як правильно відтінки віднайти?
Ось так в нас сірий колір народився
І День і Ніч відтінком цим гордилися.
У них два братики з'явилися
Ми сірим кольором із ними поділилися.
Одного Сонечко назвало Ранком,
Бо він з'являється аж на світанку.
А іншого так Вечором назвали,
Обидва красені, яких ще небувало.
Тепер вже Ранок першим наступав,
Для Дня він всіх будив, до праці готував,
А День, коли вже притомився,
До Вечора в поклоні нахилився.
А Вечір відпочити запросив
Поклопотався, вмив і пригостив.
А потім ніч у володіння заступала:
Вона у постіль теплу нас вкладала.
Отак весь час вони передувались.
А в нас ще сіра фарба є, зосталась,
Ми нею розмалюємо хмарину,
Горобчика і зайчика родину.

Галина Ягодіна

«ФІЛОСОФСЬКІ ПРАВИЛА»

Коли маленькими ходити починаємо,
Ми перші правила вивчаємо.
Там можна впасти, вдаритись, вколотись.
Доводилось з незгодами боротись.

Ми швидко підростали, розумними ставали,
Життя нам нові правила писало.
І додавати треба вміти і відняти,
І про множення слід правила вивчати.
«Усьому час свій» - каже вихователь,
Є правила, які ти мусиш знати.
Якщо про множення правил не знати
Можна не множити, а довго додавати
Так довго, довго будеш додавати.
Що ти не встигнеш навіть погуляти.
Ось тут ти маєш шанс, щоб вибирати-
Навчатись множити, або не йти гуляти.
Якщо ж дорожніх правил ти не знаєш,
На світлофор ти зовсім не зважаєш,
То шансу, щоб усе збагнути,
У тебе, друже, може і не бути...

Галина Ягодіна

«ВІННИЦЯ ПАМ'ЯТАЄ...ВІННИЦЯ ЗНАЄ...»

Вступ

А чи знаєте, ви, діти, про найкраще місто в світі?
Його історію, моменти, про вражаючі фрагменти?
Хто зажив навіки слави? Гордість – наші вінничани!
Кожна з вулиць, кожен дім, є історія у нім!
Що за пам'ятник у парку? Збудував хто он ту арку?
Бюсти, знаки мов заснули, дихають ввісні минулим.
Вінниця – вона така! В ній історія жива!
Тож давай її вивчати разом з мамою і татом.
Хай біжать маленькі ніжки, по сторіночках у книжці!
Та й скажу вам таємницю, вміст важливий на сторінці
Для бабусі і сестрички є рядочки історичні.
Тобто, книжка наша всім- і дорослим і малим!
Все ж пов'язане так тісно! Вінниця – пам'ятне місто!

Микола Трублаїні

Першим в нас під небом синім бюст Миколи Трублаїні.
Для дітей писав він твори, добрі, щирі, неповторні.
Про пригоди всі романи, про відважних капітанів.
Дружбу, вірність, щастя тихе. Душу вклав у кожную книгу.
Кожне слово наче казка, прочитай його, будь ласка!
Цей письменник – наш земляк, завітай в центральний парк,
Бюст побачиш Трублаїні, дарував слова дитині!

Михайло Стельмах

Поет-письменник Михайло Стельмах, в бюсті стоїть він недаремно!
Багато книг діткам, дорослим, лишають в серці слід і досі.

В бібліотеках, на полицях творам його ох не сидиться!
Про милі дощики, грибочки, бурундучки і колосочки.
І дошколярики й малята так хочуть в казку поринати!
І проза його манить й кличе, і пам'ятне його обличчя,
Є на алеї земляків, Вінницький син минулих днів!

Степан Руданський

Алея видатних земляків, налічує облич багато,
Та серед потоку творців, Руданському честь слід віддати.
Поет, патріот та етнограф оспівував мову країни.
Тремтливими «співомовками» з палкою душею сина.
Віршовані гуморески, та українські мотиви,
У вічності знову воскресли, і стали не словом а дивом...
І в Вінниці в центральному парку, ще чутно історію тиху,
Шепоче з вітрами Руданський: «Вам моя пам'ять довіку...».

Ярослав Івашкевич

А знаєте, ще мами й тата, що слід дорослим почитати?
Це Івашкевича вірші, для роздумів, і для душі.
Різні сюжети, долі різні... неначе дивлячись крізь призму,
Він бачив елементи світу, натхненням він писав зігрітий.
Польський син з корінням України, без творів і поезії все пусто...
І ось стоїть у Вінниці й донині, і відображений у пам'ятному бюсті.

Ярослав Шпорта

Важка у поетів буває дорога, бува не поет – а ціла епоха!
Війна, Україна і патріотизм всі лінії долі суцільно злились.
Любов до людини, до рідного краю, усі відчуття у одне об'єднає,
Під вибухи бомб, і ревіння снарядів правдиво і щиро він міг написати.
І ось наш земляк бюстом пам'ятним став, це наш патріот, Шпорта наш Ярослав.
Про нього писали дуже багато, та й сам він може сказати:
«Найбільше для мене є свято зорю на світанку стрічати...»

Воїнам - афганцям

А зараз тема не дитяча, згадавши серце тихо плаче.
І на країні рвані рани, втрати важкі Афганістану.
Кривавить досі той період, від жаху, болю знавіснілий.
І люди знали всі причини - і захищали Батьківщину.
Життя, зброя - все в єдино, тримайся, і живи, людино!
Лиш сонце важко встане вранці, освітить пам'ятник афганцям.
Бійцям, що в бій ішли стіною, всім нашим Вінницьким героям.

Іван Бевз

Видатними бувають - не тільки відомі творчі люди. Потрібного стану.
Видатними бувають горді військові. Мали назву вони - партизани.
Видатні все здолали: і спеку і рани, і війни шалених пожеж.
І сьогодні один із них - на п'єдесталі, це Іван Васильович Бевз.

А під формою серце горить не від спеки, драматург - в нього творча душа.
І любов: і до книги, до бібліотеки... та зірвала всі плани війна...
Видатними бувають просто герої, хто війні виставляв протест.
Хто за інших людей закривався спиною - наш земляк, наш герой - Іван Бевз.

Михайло Коцюбинський

Великий прозаїк і сонцепоклонник, хто ніколи не був наодинці.
Це великий фрагмент в прозаїчній історії. Всім відомий діяч Коцюбинський.
Скільки творів яскравих, і скільки душі, він віддав всім нащадкам і людям.
А йому і посвяти, й поеми й вірші, Коцюбинського - Ні! Не забудуть!
Й серед постатей всіх видатних земляків, він так гордо стоїть на алеї.
Проминуть і століття, і сотні віків - він усіх зустрічатиме з неї.

Михайло Коцюбинський (педагогічний університет)

Пам'ятник Коцюбинському. Наче оберіг. Він дає натхнення й мудрості для всіх.
Для навчання, радості і життя нового, щоб усі тягнулись до чистого, святого...
Щоб була яскравою й світлою дорога й серце відкривалося діткам в педагога.
Адже другий пам'ятник мов німий фрагмент, прикрашає Вінницький
університет.
Педагогів гордо там звання іскриться, їх благословляє мовчки Коцюбинський.

Михайло Коцюбинський

Коцюбинський задивився в далину. Що він згадує? Які були часи?
Як стрічав ранкову ту зорю, і як весни линули у сни.
Що він згадує? Позаду рідний дім. І життя, його світлиця, сад.
Скільки там пролинуло років, і ніщо не вернеться назад.
Оглядає Вінницю нову, пролетів тролейбус десь останній.
Коцюбинський задивився в далину. І завмер у вічному чеканні.

Микола Леонтович

На Різдво усі малята, люблять гарно заспівати.
«Щедрик», що лунає поруч, написав нам Леонтович.
Педагог і композитор, він душею був відкритий.
Твори в нього унікальні «Козака несуть», «Дударик».
До цих пір всевітня слава, і лунає досі «Браво»!
Хору дзвінко лине спів, й на алеї земляків,
Піснею до нас озветься зачіпає струни серця.
«Щедрик щедрівочка прилетіла ластівочка...».
Чується знов зовсім поруч, диригує Леонтович.

Військово-Повітряні Сили

Завмер реактивний літак так жадібно прагнучи в небо.
Знов манить його висота, йому б пролетіти над степом,
Чи десь над містами, в полях, пильнуючи тишу в країні,
Проходять повітряний шлях вже інші його побратими.
Він дивиться пильно на них, неначе лелека підбитий.

Й нагадує всім на землі, що там, десь під небом, все тихо!
Що там є могутній супротив, захист святій Україні.
Військові герої-пілоти, Військово-Повітряні Сили.

Микола Некрасов

Микола Некрасов, відомий і до тепер,
Як поет проти влади був революціонер.
Кріпацтва й жорстокості він не терпів і вірші писав від душі, як умів.
І сатира і лірика про життя про народ,
Це було для Некрасова вище всіх нагород.
Що приходило в рими зі спогадів, з снів
Він тепер на алеї видатних земляків.

Ніщинський Петро

«Закувала та сива зозуля раннім ранком на зорі...».
Петро Байда нам залишив невмирущі ті пісні.
Ще й Софокла і Гомера нам в перекладі лишив.
Його слава не померла у потоці днів, віків.
В снах йому бувало сниться, як колись творилася воля
Народились «Вечорниці» потім і «Назар Стодоля».
Український композитор в творах правда і тепло,
Для народу міг творити Ніщинський (Байда) Петро.

Микола Пирогов (пам'ятник в садибі)

Людина у білому халаті, у кожній ночі, кожній днині
Скільком він мудрість допоміг пізнати відкривши нові факти в медицині.
Хірург від Бога, це ще просто сказано! Життя людей він клав на терези.
І безкорисливістю, совістю пов'язаний. Він лікував. Наказував: «Живи!»
Анестезії, прийоми, операції, він все робив, немов велике диво,
А зараз він лежить у усипальниці. Чекає й кличе знов його садиба.
Вона дивує щовесни бузком, і знов шкодує про велику втрату,
Милується крізь вічність Пирогов, проста людина, в білому халаті.

Микола Пирогов

Великий лікар Микола Пирогов, для лікування дав вагомий внесок.
Його відлуння лине знов і знов, і йде у світ із тих часів прогрес.
Багато що змінилось, стало інше і технології і рівень, результати,
Та його праці, і без перебільшень і досі всі трактують щоб вивчати.
Медичний геній, що робив акцент на дослідах, життя ішла дорога.
І наш медичний університет, названий в честь Миколи Пирогова.

Пам'ятник січовим стрільцям

Австрійський хрест і тризуб український. На пам'ятнику січовим стрільцям.
Це історичне незабутнє місце, підносить пам'ять знов на п'єдестал.
Там на камінні воїни завмерлі, важкі й суворі риси на обличчях.
З плити із мармуру ще спогади не стерли, і в пам'яті нащадків будуть вічно.

Важкий той камінь, і важка війна, та всі боролись, до кінця, до краю...
Тож поклонися січовим стрільцям й скажи тихенько: «Знаю, пам'ятаю...»

Василь Стус

Озброєний віршами і серцем гарячим він палко любив Україну.
Такий патріот! Він не зміг би інакше, бо ж був вірно люблячим сином!
Писав, і надіявся, боровся до крові, ковтаючи натхненні рядки.
Вони ж то були наче сльози солоні, та він не полишив мети!
У таборі важко, зачинені двері... Горить збірка «Птаха Душі».
І Стус полетів десь під хмари за нею, і там він читає рядки.
Моя Україна забула сміятись. Вона гомонить.
Моя Україна не вщухла од прагнення жить.
Моя Україна не знає веселих світань.
Моя Україна палає у мить догорянь.

Водонапірна вежа

Гуляючи центром Вінниці, почувши мелодію враз
Знай - історична реліквія показує свій точний час!
Мелодія зачаровує, будівля міцна і надійна.
Ви здогадалися що це? Вежа водонапірна!
Багата у неї історія, багато в ній було людей,
А зараз її територія – це все військовий музей.
Війни і революції, все що прийшлося на долю,
В стендах там занотовано, листи, фотографії зброя.
Цікавого і пізнавального там дуже-дуже багато!
Екскурсоводи розкажуть вам, радимо всім завітати!
У вежі чотири годинники, мають свої голоси.
Послухай, поринь в історію, ти ж свідок такої краси!

Меморіал жертвам сталінського терору

Чорні сторінки історії, кров'ю залиті дні.
На власній, своїй території людей віддали землі.
За сказане слово, за фразу, за непотрібну розмову
Невинні, загиблі душі, сталінського терору.
І все те, що колись відбувалось, у себе сповна увібрав-
Чорне горе, не радість, той пам'ятний меморіал.

Пам'ятний хрест жертвам сталінських репресій

Репресії тягнулися роками,
Багато що замовчує історія.
Лише хрести стоять з меморіалами.
Для нас щось нагадають і повторюють.
Вони застигли в спогадах, у траурі.
І згадають розстріляні ті дні...
Кружляло вороння чорними хмарами,
І час завмер у пам'ятнім хресті.

Меморіал Слави

Ніхто не забутий, ніщо не забуте! Наш вічний вогонь все горить.
Період війни, невимовного смутку. Роки – а здавалося б мить.
На варті, завмерши, троє солдатів, задумавшись, вічно стоять.
Їм просто б пожити, а їм воювати за нас. За усіх. За малят.
Стоять мужньо й гордо вдивляючись в очі
Усім землякам, і державі. І міць кам'яна довгу пам'ять пророчить
В Меморіалі довічної Слави. На плитах так чітко видно героїв
Їх прізвища і імена. Бо вік наділила короткий їм доля
А решту зробила війна... Вогонь палає, танцює від вітру,
ридає, сумує у такт.
Тихенько замінить сезонну палітру, щось згадує з міді солдат.

Пам'ятник жертвам Голодомору

Жінка зі снопом пшениці в руках, який ж бо то скарб! Наповнений він горем.
Неначе заржавілий, гострий цвях, впивався у людей шалений голод.
Жінка стоїть, вся біла і свята, стражденний погляд відвела від світу.
Вона і мама, донька, і сестра... думки гіркі розвіяла по вітру.
Збирала крихти, сіяла надію. Що стане кращим цей жорстокий світ.
Що в хаті знову піч повеселіє, на рушникові засміється хліб.
Вона стоїть мов янгол білосніжна і крізь роки мов промовляє знову
Знедолена, замучена та вічна: «Не доведи, Господь, голодомору!

Пам'ятний знак з нагоди 90-річчя вінницького трамваю (січень 2009)

Пролетів по місту трамвай, так швиденько, і знаючи діло.
У вікно знову день зазирає, він везе пасажирів уміло.
На роботу, у школу, в садок, всі чекають його на зупинках.
Ось такий безкінечний потік перевозить трамвай усіх швидко.
Бачив Вінницю він зовсім юну, бачив зміни і різних людей.
Але їде по рейках, мов струнах, хоч змінився, змінилась модель.
І стареньке депо вже не там, де колись він катався, однак,
І зітхає під спогад трамвай, є величний і Пам'ятний знак!
Він нагадує те, що пройшло, скільки днів промайнули швиденько,
Було перше трамвайне депо, і маршрути, поїздки, і рейки...

Пам'ятний знак «Я тебе люблю»

Зранку будить матінка донечку свою, промовляє лагідно : «Я тебе люблю!».
Поцілує солодко тато в щічку неньку і сміється радісно щастячко маленьке.
Підростає донечка, й через пару літ у маленькім серденьку вже кохання слід.
Хтось вже обнімає дівчинку свою, і тихенько каже: «Я тебе люблю!».
Є в центральнім парку, найніжніший знак. Там голубить щиро дівчину юнак.
І тріпоче серце в твердості граніту,
Як, скажіть, без ніжності можна жити в світі?
Як не віддавати всю любов свою?
Й не почути пристрасне: «Я тебе люблю!».

Пам'ятник загиблим міліціонерам

Вони віддали життя за спокій в місті, в протистоянні хаосу і чвар.
В них руки і сумління будуть чисті, обов'язок поклали на вітар.
Вони не знали, що чекає завтра, удар злочинця, чи підступна куля.
І їхня праця не пропала марно, вони спокійно вічним сном заснули.
Вони боролись в небезпечній сфері, дивились смерті в очі кожен день.
Відважні, сильні міліціонери з добром у серці, захист для людей.
І ось стоять для них найкращі квіти, шепоче вітер в небесах слова.
Стоять вони у пам'яті з граніту, загиблі з честю, з серцем із добра!

Пам'ятник молодому Тарасу Шевченку у Вінниці

Молодий Шевченко - дивиться в історію,
На Музейній площі, на кам'яній брилі.
Молодий і юний пролетить у спомині,
Віршами завітчаний в сивій давнині.
Молодий Шевченко - розмовляє з дітками,
Добирає лагідні і прості слова.
Проростають ніжністю, і словами-квітами,
На Музейній площі десь посеред дня.
Молодий Шевченко – це жива історія
Він життям і творчістю весь неначе світиться.
Додає фрагменти в нашій території,
В Україні-матінці, в добрій, рідній Вінниці

Пам'ятник Т.Г. Шевченку у Вінниці біля НВК «ЗОШ І-ІІІ ст.- гімназії №30 ім.Т.Г.Шевченка ВМР»

Блукає час невпинно так і вперто.
По алеях, вулицях промчиться.
Зустрічає пам'ятник Шевченка
На подвір'ї школи номер тридцять.
Він стоїть і вдивляється мовчки,
Учні йдуть на життєві уроки.
А Шевченко їм долю пророчить,
Перші впевнені, радісні кроки.
У знання, в дивні ті таємниці,
В вуса посмішку ховає тихенько.
І гімназія номер тридцять
Горда пам'ятним бюстом Шевченка.

Пам'ятник Українській пісні у м.Вінниці

Щебетлива українська мова,
Лине з неї найніжніший спів.
І тремтлива, ніжна, барвінкова
Пісня лине з давнини, з віків.
Як без неї мали б жити люди?

Мелодія бере за серце так...
В нас же поєднання неймовірне,
Стоголосся і емоцій й свят.
Пісня є на будь-якій події. І вінчає співом молодят.
Чути гарно діток в дитсадочку,
Хтось у пісні мріє про кохання,
Мама з співом вишила сорочку,
Чутно соловейка на світанні.
Лийся, ніжно, десь під небо, лийся!
Хай же час від подиву зупиниться!
Пам'ятник цій Українській пісні
В нашій місті. В мелодійній Вінниці!

Пам'ятник Тарасу Шевченку (ЗОШ І-ІІІ ст. №22)

«Учітесь, читайте, І чужому навчаєтесь, Й свого не цурайтесь ...!»
Шевченко лишив нам слова... Натхненний любов'ю,
До поту, до крові, відстоював думку, права...
Шевченка погруддя нагадає про давній, незламний, святий «Заповіт».
Слова, що писав, мов пророчі, не марні. У школі погруддя стоїть.
Промчиться у вічність далеко-далеко, й затихне сполохано час.
Шевченка слова так бентежно і легко
Із книг знов озвуться до нас: «Боріться й поборете, вам Бог помагає!»
Бо ж Кобзар наш на тім світі, то вже добре знає!

Погруддя Михайлу Грушевському

Погруддя Грушевському протистоїть пекучому сонцю, вітрам.
Так пильно вдивляється в кожнісіньку мить, мов правду розказує нам.
Історик, що вірив в квітучу країну, правдивий її елемент.
Він був патріотом і люблячим сином, і перший її президент.
Життя і наука зійшлися в одне, зробивши вагомий внесок.
І Конституція, УНР стали потужним прогресом.
Квітуча і вільна країна твоя, летять десь думки в піднебесся.
Пишається вся українська земля патріотом Михайлом Грушевським.

Погруддя Василю Сухомлинському

Сухомлинський гомонить до діток, найніжнішими і добрими словами.
Розквітає доброти палітра. І любов між дітками й батьками.
Сухомлинського була творча дорога, цінні істини. Реліквії прості.
Билось ніжне серце в педагога, що буває рідкістю в житті.
Усю душу відкривав малятам, і оповідання і казки
Все для них хотів би він віддати, щоб росли хорошими людьми!
Він хотів і жити і творити повен весь емоцій і ідей.
Що для вас найголовніше в світі? «Це Любов, звичайно, до дітей!».

Погруддя Івану Франку

З дитинства мав він дуже гострий розум. Всіх титулів його не передати.

Поет, діяч, а неймовірна проза! Яку і зараз хочуть всі читати.
Казки дитячі в душу входять легко, маленький скарб для наших малюків.
Росте і досі творчості те дерево, корінням все сягаючи віків.
Іван Франко – це публіцист, філософ, любив Шевченка палко він вірші.
Писав як жив – з душею, ніжно й просто. І досі пише, вдома, на межі...
А вітер знову розвіває листя, і знов туман густий як молоко.
В частинці світу, він таки лишився, наш неповторний. Наш Іван Франко.

Пам'ятник жертвам Чорнобильської трагедії у м. Вінниці

Зчорніло сонце на світанку втратами, принишкло навіть чорне вороння.
Десь стався вибух в ядернім реакторі, відчула лихо зранена земля.
Котилась хвиля відчаю і болу, життя спинилось долею враз зражене
Кричало лихо уночі совою, розсіялась по світу радіація.
Зчорніло сонце, обсипалось проміння. Тягнулись руки, хворі і обпалені
Отруйне по землі стелилось зілля, й життя людей у просторі розтануло.
Чорнобиль. Жах. Важкі й болючі втрати, незрозуміла долі та стратегія.
Про все що сталось, будем пам'ятати. Вибухи. Жах. Чорнобильська трагедія.

Пам'ятник вінницькому архітекторові Григорію Артинову

В кожному місті є унікальні споруди, будівель чудові фрагменти.
Створили їх вправні, обізнані люди, за професією архітектори.
Скільки праці, зусиль і безцінного часу вкладали у кожна цеглину
Щоб історії міцно тримався каркас і будівлі стояли, мов диво.
От і в Вінниці в нас унікальна людина будувала «обличчя міста».
Видатний архітектор Григорій Артинов повен творчості, дивного змісту.
Будувала уява бажання творити, відкривало натхнення десь двері...
Знов проекти нові розробляє Артинов, засидівшись на лавці у сквері.

Пам'ятник Герою Радянського Союзу Л.Ратушній

Війна, наче заздрісна подруга йшла за ними за кроком крок.
Скільки сильних, сміливих подвигів впали на плечі тендітних жінок.
Скільки різного не здійснилося і моментів щасливих втрачено.
Та з війною вони не змирилися, серед них наша Ляля Ратушна.
Вінничанка, з вогнем у серці, рідний край пішла захищати.
Де ж та сила, скажіть береться, щоб так ворогу протистояти?
Не судилось побачити миру, та надії її не втрачені.
Десь під небом радіє щиро, мирній Вінниці Ляля Ратушна.

Пам'ятник Іоаннес Paulus II у м. Вінниці. Римо-католицький храм Пресвятої Діви Марії Ангельської

Прикрашає костел католицький пам'ятник історичний.
Благословляє усіх Папа Римський
Весь задуманий і величний.
Задивився кудись у вічність
І стоїть неначе над світом.
Час іде інтенсивно, циклічно

Йдуть дорослі, і йдуть діти.
Час про нього пам'ять не стер
Всім дано по їхній лиш вірі
Він стоїть біля входу в костел
Святої Ангельської діви Марії.

Пам'ятник Максиму Горькому у Вінниці

Центральний парк. На постаменті гордо
Стоїть він з книгою в руках. Письменник, драматург,
Відомий Горький, записаний словами у віках.
Центральний парк, буяють рясно квіти.
І настрій піднімається у міста. І сонячним теплом ніжно зігрітий,
Купається в осіннім падолисті. Стоїть скульптура Горького у парку,
Вдивляється у небо, наче в диво. Пройди по сходах, повз центральну арку
Її побачиш власними очима.

Героям Небесної Сотні (меморіальні дошки)

Дивуються маленькі оченята «А що це за дошки, мамо і тату?»
На них фотографії, різні дати. Батьки ж мовчать. А що сказати?
Що в нас в Україні колись був Майдан, що шини горіли мов чорний вулкан,
Що небо й земля, наче дивна безодня і гинули люди - Небесна Сотня!
Що серце стискалось від відчаю й болю, тихенько тужила заплакана доля.
Звивались думки, мов отруйні стріли, а Сотня Небесна у небо летіла.
«А що це за дошки, мамо і тату?» Потрібно одну лише фразу сказати,
Хоча і маленькі, хай знають сьогодні- «То люди - Герої Небесної Сотні».

Загиблим воїнам в АТО (меморіальні дошки)

А в мене у АТО був старший брат,
У нього був великий автомат.
Коли приїхав він додому у морози,
У мами на очах бриніли сльози.
А потім відкривали дивні дошки.
І навіть брат заплакав, зовсім трошки...
На них вже інші дяді, теж солдати
Дивились, і тримали автомати.
Я брата так тихенько запитаю
«Що це таке? І що це означає?».
Задумавшись, поморщить він чоло:
«Це для загиблих воїнів в АТО».

Пам'ятний знак Небесній сотні та загиблим Героям АТО

Небесна сотня піднялася в небеса
Сто янголів. Змахнули важко крила.
Упала на траву рясна роса
І «Пливе кача» лине по країні.
Горіли шини, і горів весь світ,

Хапала смерть в кістляві руки душі
І не питала, скільки кому літ,
Лиш мами крик нараз весь світ порушив.
Небесна Сотня, воїни АТО,
Бунт, Незалежність, вкоренились в серце.
Поборене повинно бути зло!
І крізь століття спомин ще озветься!
Скільки життів пішли у небуття,
Їх кров і сльози на убивць руках.
Про втрачене у вічності життя
Нам нагадає пам'ятний цей знак.

Скульптурна композиція «Дерево Свободи»

Відвоювали хлопці країну.
Відлетіли у вічну тишу.
А на спомин про цю подію
З'явилась дивна, тендітна вишня.
Її коріння йде з України,
Так сумно линуть додолу квіти.
Та ще квітує, надійна й сильна
У неї ще залишились діти.
Скручений стовбур стоїть на Майдані
Кровить на серці вишневий сік
Які болючі і рвані рани.
І втрати йдуть ще за роком в рік.
Квітує вишня, як нагорода
І як надія, що все ще зміниться
Її назвали «Деревом Свободи»
У центрі міста, у рідній Вінниці.
В її підніжжя поклали квіти,
Її підніжжя - немов безодня.
Муки й страждання нашого світу,
Розстріл Героїв Небесної Сотні.

Пам'ятник студентам і викладачам політехнічного технікуму, меморіал Пам'ятник студентам, що загинули в боях під час II світової війни, меморіальна стела на території Вінницького державного медичного університету

З студентських лав зірвала їх війна, і зброю в руки непомітно вклала.
І знов дзвенить дзвінок де їх нема, і почалася вже «не їхня пара».
Викладачі й студенти полягли, змагаючись із часом й беззаконням
Не чуто їм студентської весни, лиш посивіли передчасно скроні.
Вони не вчилися, вчила їх війна. Давала і завдання, і оцінку.
Але яку? Хоча, тепер хто зна? Вони взяли кожен на небі зірку.
Яка освічує нам долю і шляхи, нагадує про те, що в білім світі
Були роки страшенної війни, боротись йшли викладачі і діти.

Вони здали свій залік десь під небом, їм видала дипломи власні доля.
І пам'ятників видно силуети людського духу, прагнення до волі.

Пам'ятник Симону Петлюрі (Вінниця)

Задумався Петлюра на віки, сидить замислено він на гранітній лавці.
Десь в Вінниці виспівують пташки, і знову сонце сходить рано-вранці.
А він сидить і думає про час, в якому мав історії сторінку,
Як вміло віддавав колись наказ, і як любив він неньку-Україну.
Був журналістом, був він і військовим, вклав у літопис власний елемент.
Тепер сидить, задумавшись, у формі, як нашої історії фрагмент.

Пам'ятник загиблим льотчикам, меморіал «Не повернулися з польоту»

Вони не повернулися з польоту ще розтинають хмари літаками.
Як б не була нині в нас погода, усе літають, птахами літають.
Вони не повернулися з польоту зріднилися з штурвалом у кабіні
Сила тяжіння мабуть була проти, але вони літають і донині...
Рев літака. Пілот несеться в небо наввипередки з вітром апарат.
Про результат ще думати не треба. Хтось на посадку не пішов назад...
А хтось побачив в небі побратима, маленьку іскру, надію на життя
Літак летів, людське творіння, диво, внизу вже зачекалася земля!
І приземлившись, бойовий літак затихне миттю, щоб набратись сили.
І для героїв пам'ятний той знак залізним птахам, що теж ламають крила.
Вони не повернулися з польоту.....

52 воїнам-односельчанам, загиблим на фронтах II світової війни, меморіал

Війна, II світова. Скільки ж то сил і радості забрала!
Життя полинуло кудись у небо, та забувати подвиг їх не треба.
Що всі збирали, мов по крихтах, сили, допомагали, бились, щось робили.
І час до перемоги наближали батьки, брати усі односельчани.
Війна, і фронт, кусали губи з болу, очікуючи врешті перемоги,
Вклонілось низько, тим хто йшов тоді до бою,
Нехай їм буде вічний, добрий спокій.

Меморіальний комплекс, встановлений на честь 38-ї армії, що звільнила

місто від нацистських окупантів
Безсмертним від живих, мороз по шкірі.
Маленький долі штрих, і знавіснілі
Роки, чиєсь життя взяли з собою.
Безсмертним від живих, для всіх героїв.
Для тих, хто тут поліг, для всіх солдатів
Що захищали світ від окупантів.
Безсмертним від живих такий фінал.
Маленький долі штрих. Меморіал.

Пам'ятник слави захисникам мирного неба

Мамо, глянь, у небі синьо-синьо! Пролетів у небі десь літак!

Ой, летить так швидко і невпинно, лиш біліє ледь помітний знак!
Мамо, глянь! Білесенькі хмаринки! Літачок же ж їх не дожене?
Донечко, малесенька дитинко! Літачок той небо береже!
У ньому мужні дяді є, пілоти, дивляться на землю з висоти.
Бережуть наш сон, літають доти, поки граємось, й живемо я і ти...
Мамо, глянь! Он пам'ятник цікавий! Хто його сюди колись поклав?
Пам'ятник цей небесної слави, мирного неба усім захисникам!

Юрій Гагарін

«А хто це, Юрій Гагарін, дідусю?» Питає маленький онук.
Дідусь заховає усмішку в вуса й візьме нашу книжку до рук.
«Он бачиш у небі зірок так багато, танцюють сузір'я у такт.
Він перший навчився туди долітати, він перший у нас космонавт!
У нього потужна і сильна ракета долала у Всесвіті простір
Тоді ж не було ще у нас інтернету, а був лиш безмежний Космос.
Там є астероїди, метеорити, землі видно лиш силует.
Там нам неможливо без кисню прожити, і йде десь парад планет.
А ще десь ракета поволі літає, і знову у ній космонавт
Та перший за всіх був Юрій Гагарін, у космос він дав вдалий старт!».

«Невідомий художник»

Намалюй, художнику, наших малюків! Хай побільше буде в них яскравих днів!
Кольорові фарби і чудові миті, адже без картин нецікаво нам жити!
Намалюй, художнику, вони попозують і свої фантазії власні намалюють.
На мольберті виведи ніжні почуття, бо ж колись і ти був чарівне дитя!
А тепер задумав ти нову картину, ми тобі заглянемо тихенько за спину
Там з'явився ніжний, дивний силует, знову ти малюєш чийсь автопортрет.
Поруч милий пудель, найвірніший друг ти його годуєш, мабуть, просто з рук.
Ти малюєш гордо свій шедевр власний, Вінницький художнику - намалюй нам
щастя!

«Пам'ятник лелекам»

Дітки, а ви знаєте про пташку, що летить із вирію далеко?
Як не було б бідолашці важко, навесні вертається лелека.
У куточок, де її гніздечко, зроблене дбайливо так і вміло
Кожен прутик затишно плететься, десь чекає пташку Україна.
Клекотить, співає нам лелека, знов радіє кличучи весну,
Незабаром знову літня спека принесе малят в її сім'ю.
Ніжний птах сімейної любові, і священний дивний оберіг
Він як символ щастям всім у домі і надії, радості для всіх.
Парк вітає всіх дивною красою, між дерев видніються вони,
Зроблені умілою рукою - пам'ятні лелеки у гнізді.

Данило Заболотний

Якщо ми не помиємо ручки, коли ідемо з вулиці додому.
У нас з'являються маленькі дивні «злючки», що мають назву «вірусні мікроби».

І через них частенько ми хворіємо, болять животики, і дуже неприємно
Та люди є що чинять протидію, дослідження проводять чітко, ревно...
Колись в нас був Данило Заболотний, робив він досліди і мрію мав для себе,
Простояти всім важким хворобам і хай що хоче каже світ, і небо...
Він йшов наперекір усім дорогам і в медицині розбирався чітко
Робив усе, у чому мав він змогу, щоб не хворіли і дорослі й дітки.
Тепер медколедж носить його ймення, і пам'ятник, простий і благородний
Для всіх студентів, і для їх натхнення стоїть в роках Данило Заболотний.

Пам'яті тисяч євреїв, по-звірячому закатованих фашистами

Обрубали гілочки нації, цвіт летів і покривав всю землю.
В період репресій, окупації зробили день траурним, темним.
Обрубали, лишився стовбур. Що корінням іде у землю.
Той тужливий, сполоханий спомин лине досі десь там, під небом.
Лине пам'ять, болюча від втрат і надія маленька з нею.
Стоїть сумно пам'ятний знак, пам'яті тисяч убитих євреїв.

Пам'ятник льотчикам-визволителям Вінниці

«Татку, – горнеться хлоп'ятко, - знаєш, ким я хочу стати?
Полетіти в небеса у кабіні літачка!
Буду я пілот відважний, добре, татку? Що ти скажеш?».
«Он дивися, бачиш знак? Постамент. Стоїть літак.
У туманності імлі всім загиблим на війні.
Всі пілоти, що літали, із небес нас захищали.
Щоб було в нас мирне небо, мир для тебе і для мене...
Для матусі і всіх діток. Всім щоб добре було жити».
«Татку, як літак цей звався?». «Зветься й досі – Міг -15!».
«От татусю, я вже точно знаю, ким я бути хочу!
І пілотом, й гарним сином й захищати Батьківщину!».

«Учням і вчителям школи, загиблим на війні»

Зараз за партами спокійно всі сидять, ведуть урок учителі у школі.
Не чуто вибухів і вигуків солдат, і спить спокійно вітер на осонні....
Багато хто загинув на війні, залишив клас і незакриту книгу,
І класи сиротливі і пусті, пішли ж усі боротись за країну.
За рідний край, за усмішку малят за перший дзвоник на шкільнім подвір'ї,
Щоб гордо майорів державний стяг і мир з'явився в рідній Україні.
І пам'ятник не зміниться ніколи, нагадує, і міцно так стоїть.
Про всіх дітей і вчителів у школі які життя віддали в одну мить.
За нас, за всіх, за решту поколінь кружляє знову випускний десь вальс
Й випускникам вручають хліб і сіль, у мирний і такий щасливий час...

Іван Богун

Дітки, а чи знаєте ви хто такі в нас козаки?
На коні скакав хто в славу, захищав нашу державу?
Подвиги свої здобув полководець наш Богун!

Він боровсь за Україну, був її великим сином
Гостра шабля у руках, на коні неначе птах!
Він в бою літав стрілою, дуже вправною рукою
Подолав всіх ворогів гордо і до наших днів
Долітає славний шум, мчить наш Іван Богун.

Історія Вінниці в дитячих життях
Історія Вінниці в дитячих долоньках,
Історія Вінниці в дитячих життях.
Історія Вінниці вона не коротка!
А тягне із давності довгий свій шлях.
Пройшлися швиденько її сторінками
Там різні є пам'ятки, різні споруди.
Маленькі чомучки, з своїми батьками
Дізнались, які були в Вінниці люди.
Що так захищали, творили, любили,
Сміялись і йшли теж улітку на річку.
Й в садочок, напевно, також ще ходили,
А зараз zostались у пам'ятній стрічці.
Зостались у книгах, zostались в журналах,
У парках, алеях і затишних скверах.
Напевно багато чого прочитали,
Історія вам відкриває всі двері.
Малесенькі наші, рідненькі, красиві
Ви в світі побачите ще дуже різне.
Ростіть і навчайтесь, хай буде в вас сила,
Історію знайте ви рідного міста!

*Тетяна Шкурак,
мама вихованки КЗ «ДНЗ №6 ВМР»*

«ПОВЕРТАЙСЯ З МИРОМ, СОЛДАТЕ...»

Повертайся живим, солдате!
Чекає на тебе мати,
Чекають діти й дружина,
Чекає вся Україна!
Я вклонюсь тобі низько в ноги,
Що ти не зійшов з дороги,
Що став на захист країни –
Нашої України!
Дякую щиро, солдате,
Сину, батьку, брате.
Нехай Ангел розправить крила
І тебе захистить його сила!
Український любий солдате,
Бережи тебе Божа Мати,

Я за тебе молитись буду,
Нехай Господь тебе не забуде.
Повертайся з миром, солдате!
Зустрічати тебе вийде мати,
Вийде батько, діти, дружина –
Буде дякувати вся Україна
За мир, любов та надії,
За сонце, що лагідно гріє,
За чисту воду в криниці,
За сміх немовляти в колисці...

Людмила Малафєєва

КОЛИСКОВА

Сіло сонце, сіло сонце –
Вже не дивиться у віконце.
Сяють в небі зірочки –
Спи, синочку мій, засни.

А матуся заспіває,
Бо хороших снів бажає,
Хто хороші бачить сни,
Той всміхається завжди.

Хай тобі насниться казка –
В ній і мудрість, в ній і ласка.
Казка розуму навчає,
В ній добро перемагає.

Треба трохи відпочити,
Сни у гості запросити.
Не пустуй, малий, лишень –
Завтра знову прийде день.

Сіло сонце, сіло сонце –
Вже не дивиться у віконце.
Сплять дорослі й малюки
Спи, синочку мій, і ти.

Людмила Малафєєва

ПІСНЯ «В І Н Н И Ц Я»

*Слова Л.Коротинська, вихователь КЗ «ДНЗ №67ВМР»
Музика Т.Будюк, музичний керівник КЗ «ДНЗ №23 ВМР»*

У самому серці Подільського краю,
Є найкраще місце на землі
Вінниця - красуня, місто, що над Бугом.
Я завжди вклоняюся тобі.

П р и с п і в: Вінниця! Столиця ти Поділля,
Вінниця - колиска міст і сіл.
В Вінницю закохані назавжди,
Хто хоч раз у гості приїздив.
Вінниця гордиться дітками своїми,
Світові відомі імена,
Дітки підростають, місто прославляють.
А мати, як раніше, молода.

3.8. КОДЕКС ЧЕСТІ МАЛЕНЬКОГО ВІННИЧАНИНА

Сокиринська Н.Д., Малафєєва Л.В.

1. Живи з великою любов'ю та вірою в Україну, свій народ.
2. Гордо неси своє ім'я- вінничанин /вінничанка.
3. Поважай, цілуй, допомагай, оточуй турботою та вдячністю своїх батьків.
4. Навчи своє серце бути милосердним, здолай байдужість і черствість.
5. Будь справжнім другом. Не допускай насильства над людьми.
6. Прагни постійно вчитися, зростати духовно.
7. Пам'ятай, що ти – Людина. Поважай людське в кожному.
8. Навчись працювати і відпочивати від щирого серця.
9. Шанобливо стався до людей старшого віку, не зобиджай менших.
10. Пам'ятай: коли протягом дня ти нікому не зробив добра - день прожитий марно.
11. Не зазіхай на чуже майно. Навіть помисли про таке – негідні.
12. Соромся лінощів, заздрості, гніву. Стійко і гідно перенось завдану тобі кривду чи образу.
13. Бережи природу – зелений дім планети.
14. Дбай про своє здоров'я, чистоту тіла і місця твого перебування.

3.9. АНКЕТА ДЛЯ ДИТИНИ (ОПИТУВАЛЬНИК)

Малафєєва Л.В.

1. Що для тебе означає «любити свою Батьківщину»?

2. Яку думку/думки ти поділяєш:патріот – це той, хто:

- ❖ Розмовляє українською;
- ❖ Знає свій рід;
- ❖ Любить своє місто;
- ❖ Не залишає після себе гору сміття на галявині, в парку;
- ❖ Старанно навчається гарних звичок;
- ❖ Чемно поводитьься з людьми похилого віку;
- ❖ Не вередує, бо знає межу своїх забаганок і можливості батьків;
- ❖ Не соромиться незнання, а прагне більше дізнатися;
- ❖ Готовий до захисту Вітчизни;
- ❖ Пишається тим, що він /вона - українець/українка.

3. Як називається місто, де ми живемо?

4. Що зображено на гербі нашого міста?

5. Чому Вінниця називається саме так?

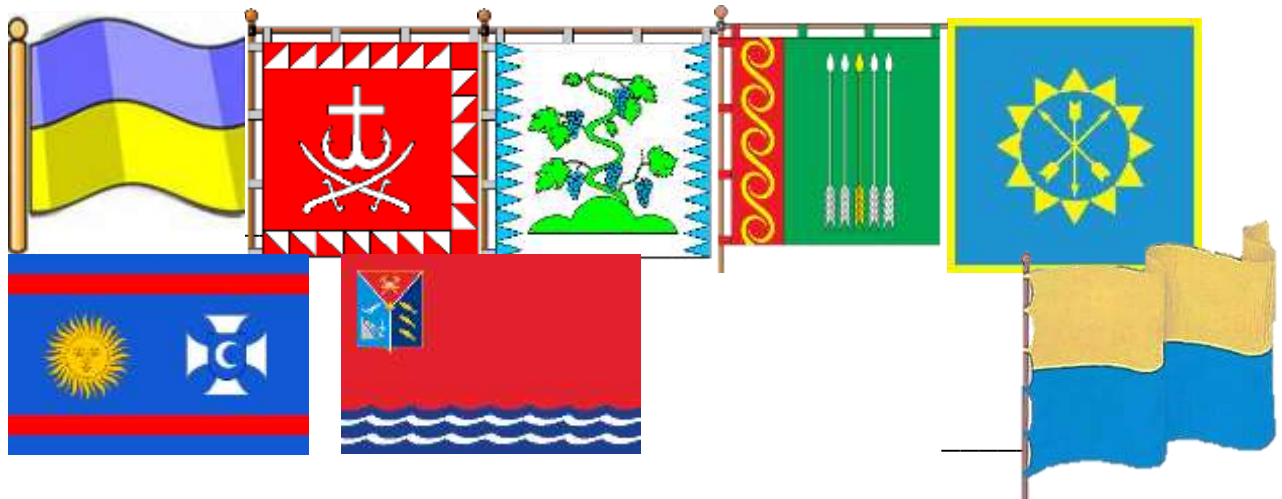
6.Хто з видатних людей народився і живе у Вінниці?

7. Яких видатних земляків ти знаєш?

8. Назви улюблене місце у твоєму місті, де ти любиш гуляти і з ким?

9. Що зображено на гербі нашого міста?

10.Вибери прапор України, Вінниці

Дякуємо за відверту розмову.

АНКЕТА ДЛЯ ДОРОСЛИХ

1. Чи любите Ви свою Батьківщину? а) Так. б) Ні. в) Власна відповідь _____

2. Ви – патріот? а) Так. б) Ні. в) Власна відповідь _____

3. Хто, на Ваш погляд, більшою мірою впливає на формування патріотичних відчуттів: а) Освітні заклади (Школа, Дитячий садок), б) Батьки, в) ЗМІ, г) Навколишні люди, друзі д) Власна відповідь _____

4. Як Ви для себе визначаєте поняття «патріот»? _____

5. Що саме Ви знаєте про історію рідного міста? _____

6. Хто з видатних людей народився у Вінниці? На Поділлі? Чим прославили вони наш край, місто? _____

7. Наймальовничіший куточок рідного міста. Чим він відомий? _____

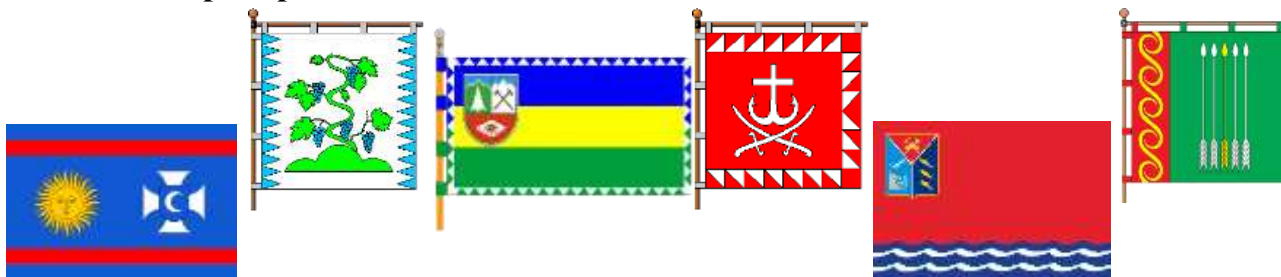
8. Що означають символи на гербі нашого міста? _____

9. Чому Вінниця називається саме так? _____

10. Які квіти влітали до дівочого віночка до семи років? _____

11. Які чоловічі символи вишивають на рушнику? _____

12. Знайдіть прапор Вінниці, Вінницької області

13. Ваші запитання, пропозиції щодо патріотичного виховання в ЗДО _____

Дякуємо за відверту розмову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антін Драган. «Пам'ятаймо про Вінницю». – Вінниця., 1992; «Вінниця: Злочин без кари» (документи, свідчення, матеріали про більшовицькі розстріли у Вінниці в 1937-1938 роках). – К: «Воскресіння», 1994.)
2. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 1.
3. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років.
4. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина» /наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт.: кол. Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, В.М. Вертугіна та ін.. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. – 352.
5. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. Цінності освіти і виховання особистості// Наук.-метод.зб. — К., 1997.
6. Боришевський М. Формули громадянина-творця. Соціально-психологічний портрет громадянина // Світло. — 1998 — № 3.
7. Вишневецький О. Громадянське виховання: благо чи небезпека? // Освіта. — 2000. — № 44, № 45.
8. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу. – Запоріжжя. - 2009.-317 с.
9. Корендо Р., Бабіч С. Предметне розвивальне середовище як чинник всебічного розвитку дитини // - Вихователь-методист – 2011 №9. – 79с
10. Навч. посібник / А.М. Богуш, Н.П. Орланова, Н.І. Зеленко, З.К. Лихолетова. — К.: Вища школа, 1992. — 414 с.
11. Пам'ятки історії та культури Вінницької області: словникова частина» / Упорядники : Ю.А. Зінько, М.Р. Мудриченко та ін. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2011.
12. Навчально-методичний посібник «Подорож рідним містом», 2012.- 60.
13. Ресурси Інтернету.
14. Робота з родинами вихованців дитячого садка /упоряд. В.Л. Сухар. – Х.: Видавництво «Ранок», 2008. – 176 с.
15. Резніченко І. Створення розвивального простору у групових приміщеннях дошкільного закладу// -Практика управління дошкільним закладом.-2011 №1 - 79 с.
16. Сучасний дошкільний заклад: середовище для розвитку: навчально-методичний посібник / авт.-упорядн: М.І.Каратаєва, О.А.Денисова, Л.А.Грицюк – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012.-352 с.
17. Коза диск (МЦФЕР-Україна)

Сайти:

- <http://studentbank.ru/>
- <http://www.uk.xlibx.com/>
- <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/predmetno-rozvivalne-seredovishche-v-dnz.html>
- <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/pedagogika/part5/042.htm>
- <https://anelok.in.ua/>